

**Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»**

Навчально-науковий інститут економіки

(інститут)

Фінансово-економічний факультет

(факультет)

Кафедра Туризму та економіки підприємства

(повна назва)

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра
(бакалавра, магістра)**

студентки **Солодкої Олени Сергіївни**

(П І Б)

академічної групи **051м-22з-2**

(шифр)

спеціальності **051 Економіка**

(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою **«Економіка підприємства»**

(офіційна назва)

на тему **«Удосконалення управління витратами на виробничому підприємстві»**

(назва за наказом ректора)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		Рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Белобородова М.В.			
розділів:				
1. Теоретичний	Белобородова М.В.			
2. Дослідницький	Белобородова М.В.			
3. Проектний	Белобородова М.В.			
Рецензент				
Нормоконтролер				

Дніпро
2023

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувачка кафедри туризму та
економіки підприємства
(повна назва)
_____ Л.С. БЕЗУГЛА
(підпис) (прізвище, ініціали)
«__» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр
(бакалавра, магістра)

студентці Солодкій О.С. академічної групи 051М-22з-2
(прізвище та ініціали) (шифр)
спеціальності 051 Економіка
(код і назва спеціальності)
за освітньо-професійною програмою «Економіка підприємства»
(офіційна назва)

на тему «Удосконалення управління витратами на виробничому підприємстві»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від _____ № _____

Розділ	Зміст	Термін виконання
Теоретичний	Теоретико – методичні основи формування витрат на підприємстві	29.09.2023 р.
Дослідницький	Аналіз ефективності управління витратами ТОВ «Міськвітло Плюс»	20.10.2023 р.
Проектний	Рекомендації щодо вдосконалення управління витратами ТОВ «Міськвітло Плюс»	22.11.2023 р.
Оформлення кваліфікаційної роботи магістра		27.11.2023 р.

Завдання видано _____
(підпис керівника)

Белобородова М.В.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 04.09.2023 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 13.12.2023 р.

Прийнято до виконання _____
(підпис студентки)

О.С.Солодка
(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка: с.90, рис. 8, табл.31, список використаних джерел 61.

В кваліфікаційній роботі представлено ключові теоретичні аспекти формування витрат на підприємстві. Подано класифікацію систем управління витратами відповідно до їх обліку у собівартості продукції. Дається характеристика систем управління витратами, розглянуто їх відмітні ознаки, переваги та недоліки. Досліджено систему управління витратами ТОВ «Міськесвітло Плюс», яка налаштована на раціональне зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції, що передбачає здійснення постійного контролю та обліку витрат. Залежно від особливостей виробничого процесу, складності та протяжності виробничого циклу, асортименту продукції вибирається метод управління витратами для підприємства. Запропоновано напрями щодо формування оптимальної структури витрат ТОВ «Міськесвітло Плюс» з метою покращення фінансових результатів діяльності.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних та практичних засад формування витрат на підприємстві та їх впливу на результати фінансово-господарської діяльності.

Об'єктом дослідження є процес удосконалення системи управління витратами виробничого підприємства в сучасних умовах господарювання.

У роботі використано такі методи досліджень: узагальнення, порівняння, групування; графічний і табличний методи; економіко-математичні методи, матричний метод.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ВИТРАТИ, СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ, ОБЛІК ВИТРАТ, СОБІВАРТІСТЬ, ПРОДУКЦІЯ, ОПТИМІЗАЦІЯ, ПРОЦЕС, ВИРОБНИЦТВО.

PAPER

Explanatory note: p.90, fig.8, table 31, 61 sources.

In the qualifying work, presents the key theoretical aspects of cost formation at the enterprise. The classification of cost management systems according to their accounting in the cost of production is presented. The characteristics of cost management systems are given, their distinctive features, advantages and disadvantages are considered. The cost management system on the enterprise, which is set on rational reduction of costs for production and sale of products, which involves constant control and accounting of costs, was studied. Depending on the features of the production process, the complexity and length of the production cycle, the range of products, the cost management method for the enterprise is selected. The directions regarding the formation of the optimal cost structure of enterprise are proposed in order to improve the financial results of the activity.

The purpose of the study is to generalize the theoretical and practical principles of cost formation at the enterprise and their impact on the results of financial and economic activity.

The object of the study is the process of improving the cost management system of a production enterprise in modern business conditions.

The following research methods were used in the work: generalization, comparison, grouping; graphical and tabular methods; economic and mathematical methods, matrix method.

KEY WORDS: COSTS, COST MANAGEMENT SYSTEM, COST ACCOUNTING, COSTING, PRODUCTION, OPTIMIZATION, PROCESS, PRODUCTION.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ	9
1.1 Сутність і класифікація витрат підприємства	9
1.2 Особливості практичного застосування базових концепцій управління витратами підприємства	24
1.3 Методичні підходи щодо оптимізації витрат підприємства	32
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТОВ «МІСЬКСВІТЛО ПЛЮС»	38
2.1 Організаційно – економічна діяльність ТОВ «Міськвітло Плюс»	38
2.2 Аналіз фінансового стану підприємства	46
2.3 Аналіз структури та динаміки витрат підприємства	57
Висновки до розділу 2	63
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТОВ «МІСЬКСВІТЛО ПЛЮС»	66
3.1 Формування оптимальної структури витрат підприємства з метою покращення фінансових результатів діяльності	66
3.2. Оптимізація асортименту продукції ТОВ «Міськвітло Плюс»	75
Висновки до розділу 3	85
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. У сучасній економічній ситуації управління підприємством передбачає системне прийняття рішень, яке стає більш ефективним завдяки впровадженню нових підходів до управління.

Системи управління витратами на підприємствах налаштовані на раціональне зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції, що передбачає здійснення постійного контролю та обліку витрат. Залежно від особливостей виробничого процесу, складності та протяжності виробничого циклу, асортименту продукції вибирається метод управління витратами для підприємства.

Сучасний етап економічного розвитку характеризується збільшенням витрат загалом проти зростання доходів, підвищенням собівартості продукції, і навіть, посиленням конкурентної боротьби. Нині однією з першорядних задач, що стоять перед керівництвом підприємств, є пошук резервів скорочення витрат на виробництво продукції, що надалі призведе до зменшення рівня цін та збільшення рівня конкурентоспроможності та рентабельності підприємства.

Актуальність проблеми управління витратами полягає у завданні ефективного управління витратами, оптимізації рівня витрат для кожного виду діяльності залежно від очікуваних фінансових результатів.

Важливою компонентою в системі управління промисловим підприємством є оцінка ефективності управлінських дій. В економіці підприємства поняття ефективності чи ефекту передбачає зіставлення результатів діяльності з витратами досягнення цих результатів. Тому, однією з основних цілей промислового підприємства є отримання стабільного доходу та прийняттого рівня прибутку. Цю мету підприємство здійснює у процесі фінансово-господарської діяльності, яка не можлива без будь-яких витрат. З господарської точки зору витрати являють собою споживання або

використання товарів та послуг у процесі отримання доходу, тобто є його «зворотною» стороною, виступають свого роду «економічною жертвою», необхідною для отримання доходу.

У сучасній економічній літературі, що стосується питань обліку та аналізу витрат, існує не тільки термін «витрати», але і «собівартість». При дослідженні питань управління витратами використані праці вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків, зокрема праці таких авторів як: М. Г. Грецак [12], І.А. Бланк [1], І. Й. Кравченко [24], В.П. Савчук[49], О. В. Родіна [46], Р. Ентоні, Дж. Рис [51], Т. Джонсон [15], П. Друкер [58], Э. Монден [3], Ч.Т. Хорнгрен, Дж. Фостер [51] та інших.

Зазначені вчені зробили вагомий внесок у вивчення особливостей формування витрат та їх впливу на фінансові результати, визначили місце управління витратами у системі менеджменту та основні засади управління витратами на виробництво і реалізацію продукції та їх практичне застосування у процесі формування системи управління на промислових підприємствах.

Однак на сьогодні залишаються недостатньо вирішені теоретичні і практичні аспекти, що стосуються дослідження формування оптимальної структури витрат, існують деякі розбіжності у сприйнятті сутності витрат залежно від мети їх застосування.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних та практичних засад формування витрат на підприємстві та їх впливу на результати фінансово-господарської діяльності.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно було розв'язати наступні задачі:

- розглянути сутність та поняття категорії «витрати»;
- дослідити класифікацію витрат на підприємстві;
- дослідити теоретичні засади формування витрат підприємства;
- надати характеристику фінансово - господарської діяльності ТОВ «Міськвітло Плюс»;
- проаналізувати та здійснити оцінку витрат ТОВ «Міськвітло Плюс»;

– виявити особливості впливу витрат на результати фінансово-господарської діяльності ТОВ «Міськесвітло Плюс»;

– розробити проєкт оптимізації витрат та обґрунтувати ефективність запропонованих заходів.

Об'єкт дослідження – процес удосконалення системи управління витратами виробничого підприємства в сучасних умовах господарювання.

Методи дослідження. У процесі написання магістерської роботи були використані такі методи як, індукції та дедукції – при розкритті сутності поняття категорій «витрати» та «собівартість»; системний підхід – при вивченні фундаментальних положень економічної науки відповідно проблем зниження собівартості продукції, графічний метод, економіко-математичне моделювання, матричний метод – при оцінюванні впливу витрат на фінансові результати підприємства та їх оптимізації; статистичний метод – для співставлення економічних показників; абстрактно-логічний метод – при формулюванні загальних висновків

Апробація результатів дослідження. Белобородова М., Солодка О. Розробка бізнес – моделі просування результатів інноваційної діяльності. «Інновації для відродження: національний, регіональний, міжнародний контекст» : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 12-13 жовтня 2023 р. - Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2023. С.201-204.

Наукова новизна роботи:

– узагальнено підходи до визначення поняття «витрати»;

– розроблено програму формування оптимальної структури витрат ТОВ «Міськесвітло Плюс» яка базується на оптимізації асортименту продукції, що дозволить скоротити витрати та підвищити ефективність основної діяльності підприємства.

Структура та обсяг роботи. Основний зміст магістерської роботи викладено на 100 сторінці. Робота містить 31 таблиць та 8 рисунків. Список використаних джерел включає 61 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1 Сутність і класифікація витрат підприємства

Стабільність та розвиток будь-якого суб'єкта підприємництва на конкурентному ринку залежатиме, перш за все, від створення ефективної системи управління витратами. Однак у процесі функціонування суб'єкта господарювання обов'язково здійснюються витрати ресурсів, більшість із яких залучається на ринку і має вартісну форму.

Економічне розуміння витрат засноване на проблемі обмеженості ресурсів і альтернативності їх використання. Використання ресурсів в одному виробничому процесі виключає можливість застосування в іншому.

Відповідно до традиційного підходу, економічні витрати будь-якого ресурсу, що використовується у виробничому процесі, дорівнюють його вартості при найбільш ефективному з усіх можливих варіантів застосування.

Однак сучасна практика господарювання на українських підприємствах свідчить, що витрати є лише об'єктом обліку, тоді як ринкові умови вимагають розгляду їх як об'єкта управління. Досліджуючи витрати в такому аспекті, варто в першу чергу визначити їх суть, завдання та роль у забезпеченні ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

Окрема група економістів вважає, що головними причинами відсутності єдиного підходу до визначення сутності витрат є постійна поява на ринку нових продуктів, які кардинально відрізняються від попередників, і, як наслідок, поява нових витрат та їх постійна видозміна під впливом різних груп внутрішніх та зовнішніх факторів [17].

У той же час в рамках широкого підходу до трактування економічної сутності категорії «витрати» можна систематизувати, у свою чергу, два підходи, які суттєво різняться між собою, – тлумачення витрат із точки зору економічної теорії та бухгалтерського обліку. Визначення з економічної точки

зору повніше розкривають власне економічний зміст категорії, а визначення з бухгалтерської позиції – економічні наслідки здійснення витрат після закінчення виробничого процесу [22].

У рамках бухгалтерського підходу до витрат відносять усі реальні, фактичні витрати, що здійснюються в грошовій формі – заробітна плата, плата за оренду будинків та обладнання, оплата транспортних витрат, послуг банків, страхових компаній і т. д. З позицій економічного підходу витрати включають не тільки фактичні витрати, здійснювані в грошовій формі, але і не оплачувані витрати, пов'язані з упущеною можливістю оптимального застосування своїх ресурсів [20].

Варто зазначити, що і бухгалтери, і економісти включають у свої розрахунки фактичні витрати. Для бухгалтерів вони важливі, оскільки включають прямі виплати підприємства іншим юридичним і фізичним особам, з якими воно має справу. Однак ці витрати повинні враховувати і економісти, оскільки фактичні витрати – це ті кошти, які могли б бути використані на інші потреби з більш високою ефективністю.

Слід враховувати, що альтернативне використання коштів частіше є прихованим. Тому суттєвим є визначення напрямку використання наявних фінансових ресурсів підприємства для прийняття правильних управлінських рішень. У той же час, приймаючи рішення, необхідно ігнорувати безповоротні витрати, тому що це ті витрати, які вже здійснені. Оскільки їх неможливо повернути назад, вони не повинні впливати на процес прийняття рішень на підприємстві [49].

Нами було досліджено науково-методичні підходи щодо тлумачення сутності поняття «витрати», що склалися у вітчизняній і зарубіжній науці і практиці та ідентифіковано їх приналежність до економічного чи бухгалтерського підходу (табл. 1.1).

У табл. 1.1 розглянуто різні підходи науковців до економічної категорії «витрати». Кожен з цих авторів мав свої унікальні підходи до розуміння витрат, які відображали їхні уявлення про економіку, суспільство та роль

витрат у цих контекстах. Загалом, витрати можуть бути розглянуті в різних контекстах залежно від масштабу аналізу та цілей. Однак, в основі усіх визначень лежить ідея витрат як ресурсів, витрачених для досягнення певних цілей або задач.

Таблиця 1.1 – Науково-методичні підходи до визначення сутності поняття «витрати»

Науковці	Визначення
1. Фінансово-грошовий підхід	
І.А. Бланк [1]	Витрати – характеризують у грошовому вираженні обсяг ресурсів за певний період, використаних на виробництво та збут продукції та трансформованих у собівартість продукції, робіт та послуг.
М.Г. Грещак [12]	Витрати – вартісне вираження використаних у господарській діяльності організації за звітний період матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів.
Р. Ентоні, Дж. Рис [51]	Витрати – це сумарні жертви організації, пов'язані з виконанням тих чи інших операцій
2. Ресурсно-виробничий підхід	
Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер [51]	Витрати - вартісна оцінка споживання товарів та послуг» або «...зазвичай під витратами розуміють спожиті ресурси чи гроші, які потрібно заплатити за товари та послуги»
М.С. Пушкар [42]	Витрати, які пов'язані з наявними ресурсами, які співвідносяться з доходами у майбутньому.
А.В.Череп [54]	Витрати – використання капіталу на придбання всіх видів ресурсів (матеріальних, трудових тощо) для здійснення підприємницької діяльності.
3. Бухгалтерський підхід	
ПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [36]	Витрати – зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу.
ПСБО 16 «Витрати» [4]	Витрати визначаються як зменшення економічних вигід (або збільшення зобов'язань), що відбувається в періоді звітності, при цьому зменшення економічних вигід не повинне бути пов'язане з виділенням активів.
Є.В. Мних [31]	Витрати - це вартість ресурсів, придбаних компанією за грошові кошти (або їх еквіваленти).
В.П. Савчук [49]	Витрати, є вартісна оцінка використаних підприємством ресурсів.
ПБУ 10/99 [47]	К витратам відносяться ті витрати, які пов'язані з виготовленням та продажем продукції, тобто витрати пов'язані із вибуттям активів.
4. Економічний підхід	
Ю. Цал-Цалко [52]	Витрати – сума активів і витрат організації на виробництво продукції.
Економічний словник [23]	Витрати визначаються як грошові, матеріальні або трудові ресурси, які витрачаються на виробництво товарів або послуг. Це можуть бути витрати на заробітну плату, матеріали, технології, рекламу, оренду, податки, адміністративні витрати та інші ресурси, необхідні для функціонування підприємства чи виробництва продукції.

Продовження табл.1.1

5. Управлінський підхід	
Ч. Хорнгрен [51]	Витрати розглядає з погляду управління підприємством та прийняття рішень. Його підхід до витрат базується на тому, що облік витрат має бути спрямований на підтримку управлінського прийняття рішень для досягнення стратегічних та операційних цілей підприємства.
В. Г. Козак [26]	Розглядає витрати як один із ключових аспектів управління підприємством. Автор підкреслює необхідність контролювати та оптимізувати витрати для досягнення ефективності діяльності підприємства.
6. Маркетинговий підхід	
С. С. Гаркавенко [11]	Вартість ресурсів, що використовуються фірмою для виробництва та реалізації продукції, які залежать від цін ресурсів та обсягу випуску.
І. М. Прокопович [49]	Розуміє витрати як елемент вартості товару, пов'язаний з витратами праці та інших ресурсів на його виробництво.
7. Нормативно-правовий підхід	
МСФЗ [33]	Витрати – узгодження зобов'язань з оренди та витрат на орендування активів. Зазначається, як орендарі визначають та розподіляють витрати на оренду активів у фінансових звітах.

Аналізуючи наведені визначення, можна зробити висновок, що більшість прихильників економічного підходу акцентують увагу на грошовому характері витрат, а також безпосередньому зв'язку їх з використанням ресурсів у процесі господарської діяльності підприємства.

Варто зазначити, що під час розробки національних положень з бухгалтерського обліку (НПСБО) основа була взята з Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), зокрема і визначення витрат. У свою чергу дослідники бухгалтерського напряму фактично дещо переформулювали визначення витрат, наведене в національних стандартах бухгалтерського обліку.

Однак визначення, наведене в положенні ПСБО 16, у більшій мірі характеризує наслідки збільшення витрат, а не їхню економічну сутність. Тобто воно передає зміст витрат, відображених у звіті про фінансові результати, але не виражає сутності категорії «витрати» на рівні виробничого процесу, тому що передача сировини і матеріалів у виробництво не супроводжується жодними змінами в розмірі активів чи пасивів, а зумовлює зміни в структурі активів підприємства.

Слід також відмітити, що підходи до трактування сутності витрат об'єднано у дві великі групи не лише за сутністю, а і за часом виникнення витрат та метою формування інформації про них. Так, часом виникнення «економічних» витрат можна назвати момент реального споживання ресурсів, отримання послуг чи виконання робіт, що супроводжується зазвичай відтоком грошових коштів підприємства. У той час як «бухгалтерські» витрати настають у момент документального оформлення факту зменшення активів або збільшення зобов'язань. З такої точки зору витрачання грошових ресурсів підприємства не вважається витратами.

Витрати в рамках економічного підходу формуються з метою отримання інформації для прийняття управлінських рішень щодо їх планування та аналізу, а також ціноутворення. В бухгалтерському підході витрати лише розкривають інформацію про діяльність підприємства, яку можна отримати з фінансової звітності [25].

Узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити висновок про відсутність однозначності та єдності в трактуванні сутності такої економічної категорії, як «витрати», що свідчить про витрати як складну багаторівневу економічну дефініцію. Проведене дослідження показало, що кожен автор акцентує увагу на певних особливостях терміна, ігноруючи інші.

Отже, витрати є сукупністю грошових або матеріальних ресурсів, які витрачаються підприємством на виробництво товарів або надання послуг. Це фінансові зобов'язання, які виникають у зв'язку з експлуатаційною, виробничою або адміністративно-господарською діяльністю підприємства.

Систематизувавши складові компоненти поняття «витрати» за усіх підходів отримаємо схему, що розкриває цю категорію (рис. 1.1).

В рамках ресурсно-виробничого підходу витрати розглядаються як грошові витрати, пов'язані з виробництвом товарів або послуг на рівні окремих підприємств чи господарств. Це охоплює витрати на ресурси, які необхідні для виробництва, такі як праця, сировина, енергія та капітал. Економічний підхід

більше наближений до ресурсно-виробничого, відрізняється тим, що деталізує витрати з точки зору об'єкта.

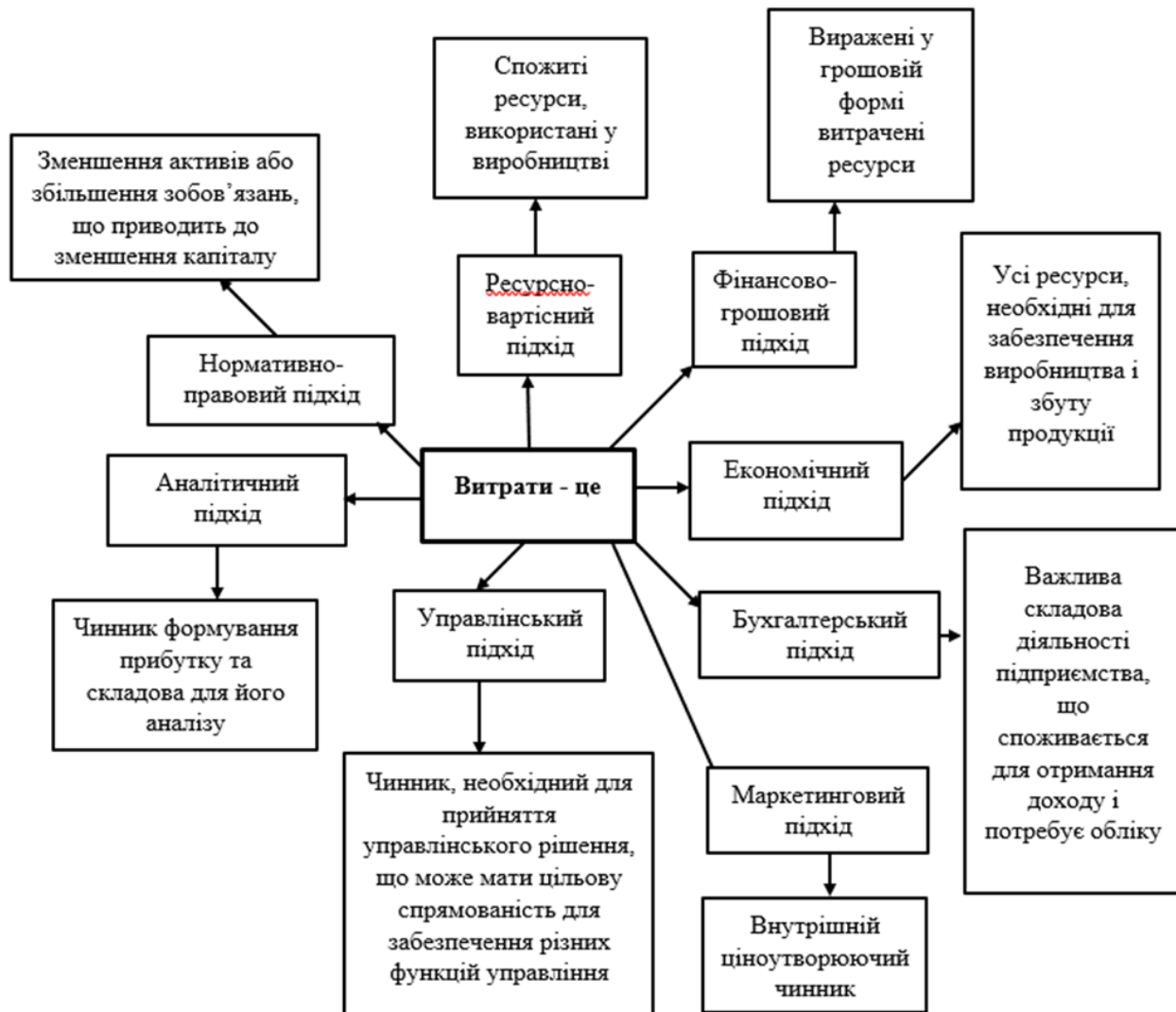

Рисунок 1.1 – Сутність поняття «витрати» з урахуванням різних підходів
Джерело: [24, 26, 51]

Згідно з визначенням, даним у ПСБО та Міжнародних стандартах фінансової звітності витрати є вибуття активів. Проте витрати ресурсів у виробництві, що формує собівартість продукції, є не вибуття активів, як це зазначено у визначенні витрат, а зміна матеріально-речовинної форми активів, наприклад, при передачі матеріалів у виробництві відбувається їх перехід із стадії матеріалів до стадії незавершеного виробництва, а по закінченні технологічного циклу – в стадію готової продукції. Таким чином, у даному у

визначенні не охоплена та частина обсягу поняття, яка безпосередньо формує собівартість продукції.

Маркетинговий підхід до визначення витрат полягає в аналізі і розумінні того, як різні витрати впливають на маркетингові зусилля та результати. Це означає, що витрати не розглядаються лише як витрати коштів, але і як інвестиції, спрямовані на досягнення маркетингових цілей.

З точки зору управлінського підходу, витрати розглядаються як складова частина управління бізнесом, що потребує контролю, оптимізації та ефективного використання ресурсів для досягнення стратегічних цілей компанії. Управлінський підхід до витрат включає такі аспекти:

- бюджетування. Планування та виділення коштів на основні діяльності компанії, визначення пріоритетів та розподіл ресурсів між різними ділянками або проектами;

- контроль витрат. Слідкування за витратами, аналіз їх розвитку, порівняння фактичних витрат із запланованими та виявлення відхилень для подальшої корекції;

- оптимізація ресурсів. Максимізація використання коштів, ресурсів, людських та матеріальних активів для досягнення максимальної продуктивності;

- стратегічне планування. Витрати розглядаються в контексті стратегічних цілей компанії, де кожна витрата повинна сприяти досягненню цих цілей;

- аналіз витрат. Розгляд витрат як частини аналізу бізнес-процесів, що дозволяє виявляти можливість зниження витрат та оптимізації виробничих процесів.

Цей підхід допомагає компаніям керувати фінансовими ресурсами ефективно, враховуючи стратегічні цілі та максимізуючи результативність використання коштів.

Доцільно визначати витрати як вартісне вираження обсягу спожитих у процесі господарської діяльності підприємства ресурсів для досягнення

поставленої мети. Дане визначення дефініції «витрати» є методологічною основою для їх класифікації та оцінки.

Обов'язковим елементом дослідження витрат є їх класифікація за різними ознаками, які визначають методичні підходи до регулювання того чи іншого виду витрат. Класифікація витрат є важливим етапом для розуміння того, як ними управляти. Оскільки поділ витрат спрямований на вирішення широкого спектру завдань управління, в науковій та методичній літературі зустрічаються різноманітні групування видів витрат за ознаками їх класифікації, як закріплених на законодавчому рівні для потреб обліку, так і запропонованих дослідниками.

Нами узагальнено найбільш суттєві, класифікаційні ознаки витрат підприємства та наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація витрат підприємства

Ознака	Види витрат
Місце виникнення на підприємстві	- по підприємству; - по структурних підрозділах підприємства; - по центрах відповідальності.
Характер виробництва	- основне виробництво; - допоміжне виробництво; - обслуговування виробництва.
Зв'язок з обсягами господарської діяльності	- постійні; - змінні; - умовно - постійні; - умовно - змінні.
Спосіб перенесення витрат на об'єкт	- прямі; - непрямі.
Техніко-економічний зміст	- основні; - накладні.
Галузь кругообігу коштів	- виробничі; - обігові.
Періодичність виникнення	- одноразові; - поточні; - періодичні.
Час виникнення	- витрати минулого періоду; - витрати звітного періоду; - витрати майбутніх періодів.
Калькуляційні ознаки	- за елементами витрат; - за статтями калькуляції.
Можливість регулювання	- повністю регульовані; - частково регульовані; - слабо регульовані.

Продовження табл.1.2

Вид діяльності	- основні; - операційні; - інвестиційні; - фінансові; - надзвичайні.
Склад витрат	- одноелементні; - комплексні.
Доцільність витрачання	- продуктивні; - непродуктивні.
Економічний елемент	- матеріальні витрати; - витрати на оплату праці; - відрахування на соціальні потреби; - амортизація основних фондів.
Калькуляційна стаття	- сировина і матеріали; - зворотні відходи; - покупні вироби, напівфабрикати, послуги та роботи виробничого характеру; - паливо та енергія на виробничі цілі; - основна заробітна плата виробничих робітників; - додаткова заробітна плата виробничих робітників; - відрахування на соціальні потреби виробничих робітників; - витрати на підготовку та освоєння виробництва; - загальновиробничі витрати; - витрати через брак; - інші виробничі витрати; - позавиробничі комерційні витрати.
Залежно від ступеня впливу на основні бізнес-процеси	- чутливі; - нечутливі.

Дана класифікація витрат, є базовою та надає узагальнену інформацію щодо витрат підприємства.

Важливим є також законодавче закріплення визначення поділу витрат на постійні та змінні, яке використовується в операційному аналізі.

Відповідно до ПСБО 16, до змінних загальновиробничих витрат належать витрати, які змінюються у пропорції до зміни обсягу виробництва товарів чи послуг. До них відносяться такі види витрат:

1. Сировина та матеріали. Це включає витрати на матеріали, які безпосередньо використовуються у виробництві і змінюються залежно від обсягу виробництва.

2. Праця працівників. Оплата за години роботи або працівники, чия оплата змінюється відповідно до обсягу виробництва.

3. Енергія. Витрати на електроенергію, паливо, тепло та інші види енергії, які споживаються під час виробництва і можуть змінюватись разом із зміною обсягів виробництва.

Ці витрати напряму пов'язані з виробництвом і змінюються у відповідності до зміни обсягу виробництва продукції чи послуг.

Змінні загальновиробничі витрати – це ті витрати, які змінюються в залежності від обсягу виробництва. Ці витрати пов'язані з виробництвом товарів або послуг і змінюються у відповідності до змін обсягів виробництва.

Ці витрати можуть бути прямо пов'язані із самим процесом виробництва і підлягають зміні відповідно до обсягів виробництва товарів або послуг.

Слід зазначити, що особливе місце в системі управління витратами займає класифікація витрат за статтями калькуляції. Класифікація витрат за статтями калькуляції включає детальний розподіл витрат у бухгалтерському обліку та аналізі витрат для визначення собівартості продукції чи послуг. Ця класифікація дозволяє більш точно визначити собівартість продукції або послуги, розподілити витрати на різні складові для аналізу ефективності виробництва та прийняття управлінських рішень.

В сучасній науковій літературі деякі автори розглядають нестандартні підходи до класифікації витрат. Чутливі та нечутливі витрати - це концепція, яка використовується в управлінському обліку та аналізі витрат, щоб описати, як витрати змінюються у відповідь на зміни у обсягах виробництва чи послуг.

Чутливі витрати (*variable costs*) – це витрати, які змінюються пропорційно до зміни обсягів виробництва. Наприклад, сировина, прямі трудові витрати, енергія. Чим більший обсяг виробництва, тим більше ці витрати.

Нечутливі витрати (*fixed costs*) – це витрати, які залишаються сталими навіть при зміні обсягу виробництва. Наприклад, оренда приміщень, заробітна плата адміністративного персоналу, амортизація обладнання. Навіть якщо обсяг виробництва зменшується, ці витрати залишаються незмінними.

Ця класифікація важлива для управління витратами та прийняття управлінських рішень. Зміна чутливих витрат може прямо вплинути на прибуток підприємства, тоді як нечутливі витрати залишаються сталими і не мають прямого впливу на прибуток при зміні обсягу виробництва.

Деякі науковці класифікують витрати для досягнення цілей управління, а саме раціоналізації витрат та їх планування, виділяючи релевантні та нерелевантні витрати, а також дійсні та можливі. Релевантні витрати – це ті, які прямо пов'язані з прийняттям певного рішення або здійсненням певної діяльності. Наприклад, якщо ви вирішуєте, чи варто відкрити новий магазин, витрати на оренду приміщення, закупівлю товарів та оплату персоналу будуть релевантними витратами.

Нерелевантні витрати, навпаки, не мають прямого зв'язку з прийняттям рішення. Це можуть бути витрати, які вже були зроблені і не можуть бути змінені, незалежно від вибору, або витрати, які не впливають на рішення через відсутність прямого зв'язку. Наприклад, витрати на інші проекти чи витрати, що сталися у минулому, і не можуть бути змінені.

Дійсні витрати – це витрати, які вже були зроблені або які точно відомі на момент прийняття рішення. Наприклад, фактичні витрати на зарплату, оренду, матеріали тощо.

Можливі витрати – це ті витрати, які можуть виникнути в майбутньому внаслідок прийняття певного рішення. Наприклад, витрати на рекламу нового продукту або на навчання персоналу для нового проекту.

Розрізняючи між цими видами витрат, люди можуть краще оцінювати вплив рішень на фінансовий стан чи ефективність певної діяльності [32].

Інші дослідники вважають за доцільне розмежовувати ті витрати, які здійснені в процесі звичайної виробничої діяльності, й ті, що витрачені підприємством на інноваційні процеси. Особливість останніх полягає в тому, що обсяг таких витрат потрібно збільшувати для забезпечення достатнього рівня рентабельності виробництва, а також конкурентоспроможності виробленої продукції. Важливість інноваційних витрат підкреслюється тим,

що ефективність діяльності підприємств у сучасних умовах значною мірою зумовлена їхньою здатністю вчасно реагувати на розвиток науково-технічного прогресу, а також їхньою готовністю впроваджувати нові технології та виробляти нову продукцію [48].

Суттєву роль в управлінні витратами відіграє класифікація витрат за центрами відповідальності. Вона використовується з метою здійснення поточного контролю за витратами виробництва і реалізації продукції.

Відповідно до зазначеної ознаки витрати поділяють на витрати виробництва, витрати цеху, технологічного переділу тощо [49].

У той же час деякі науковці зазначають, що в умовах ринкової економіки слід приділяти увагу не стільки визначенню сутності витрат, їх класифікації та розподілу за об'єктами, скільки в управлінні ними в конкурентних умовах з метою досягнення необхідної прибутковості [47].

Сучасні організації функціонують в умовах обмеженості ресурсів з одного боку, та стрімко мінливих переваг споживачів, з іншого. Утримання лідируючих позицій можливо при більш низькій собівартості виробленої продукції, що випускається, а також при оптимальному поєднанні ціни та якості. Саме науково-обґрунтована класифікація витрат має важливе значення для ефективної побудови та організації процесу управління витратами на підприємстві.

Складність структури та різноманітність процесів формування витрат передбачає підрозділ їх за низкою ознак (рис. 1.2).

Розглянемо кожну класифікаційну ознаку та її складові окремо.

Угруповання витрат за економічними елементами дозволяє визначати та аналізувати витрати (групування витрат за різними категоріями (наприклад, витрати на зарплату, матеріали, маркетинг, обладнання тощо) допомагає зрозуміти, куди йдуть кошти і як це відображається на діяльності підприємства); планувати бюджет (розподіл витрат за економічними елементами допомагає у формуванні бюджету).

Рисунок 1.2 – Класифікація витрат на підприємстві

Також, це дозволяє керувати фінансами, встановлювати пріоритети та аналізувати витрати в межах різних сфер діяльності); приймати управлінські рішення (зважаючи на витрати в окремих категоріях, керівництво може приймати рішення щодо ефективного використання ресурсів, розвитку певних напрямків бізнесу або змін у стратегії); оцінювати продуктивність (групування витрат допомагає в оцінці продуктивності різних аспектів бізнесу. Наприклад, порівняння витрат на маркетинг з прибутком від реклами допомагає визначити ефективність маркетингових стратегій). Загалом, це інструмент для кращого розуміння, контролю та управління фінансами в бізнесі чи проекті.

Для проведення такого аналізу необхідно розрахувати питому вагу того чи іншого елемента у загальній сумі витрат.

Постійні витрати – це витрати, які залишаються сталими незалежно від рівня виробництва чи обсягу діяльності. Наприклад, оренда приміщення,

страхування, амортизація обладнання. Ці витрати не змінюються у залежності від обсягу продукції чи послуг.

Змінні витрати – це витрати, які змінюються пропорційно до змін у обсязі виробництва чи надання послуг. Наприклад, витрати на сировину, працю, деякі матеріали. Чим більше ви виробляєте продукції чи надаєте послуг, тим більше будуть ці витрати.

Прямі витрати – це витрати, які можуть бути прямо призначені для конкретного продукту чи послуги. Наприклад, витрати на сировину для виготовлення конкретного виробу.

Непрямі витрати – це витрати, які не можуть бути прямо пов'язані з конкретним продуктом чи послугою. Наприклад, загальноадміністративні витрати, витрати на управління, які розподіляються між різними продуктами чи послугами.

Одноелементні витрати – це витрати, які складаються з однієї складової частини, яка може бути чітко ідентифікована. Наприклад, вартість конкретного матеріалу для виробництва або витрати на конкретний вид послуг.

Комплексні витрати – сукупні витрати, що складаються з різних компонентів, які складають загальну вартість продукції чи послуги. Ці витрати можуть включати як прямі, так і непрямі складові. Вони є результатом виробництва, але не завжди можуть бути однозначно призначені для конкретного продукту чи послуги.

Основні витрати – це витрати, пов'язані з виробництвом основних засобів або довгострокових активів підприємства. Це можуть бути витрати на придбання, утримання, модернізацію та ремонт обладнання, будівель, транспорту тощо. Ці витрати є ключовими для забезпечення виробництва та надання послуг.

Накладні витрати – це витрати, які не можуть бути однозначно віднесені до конкретного виробу чи послуги. Вони включають загальновиробничі,

загальноадміністративні витрати, витрати на управління та інші витрати, які не можуть бути безпосередньо призначені для конкретного продукту.

Ці терміни допомагають розуміти природу витрат, які виникають під час виробництва, розвитку підприємства та надання послуг, і важливі для керування фінансами, визначення вартості виробництва та прийняття управлінських рішень [25]. Така класифікація допомагає управляти витратами, розуміти їх вплив на бізнес та приймати управлінські рішення з урахуванням специфіки кожного типу витрат

Таким чином, основне завдання класифікації витрат полягає у систематизації та упорядкуванні фінансової інформації про витрати, що виникають у діяльності підприємства, тобто формування собівартості продукції. За допомогою класифікації витрати групуються за видами і прямо чи опосередковано відносяться на собівартість продукції.

Собівартість продукції має величезний вплив на прибуток підприємства, його рентабельність та інші основні техніко-економічні показники ефективності діяльності підприємства.

Слід зробити висновок, що зниження витрат, відповідно і собівартості продукції є основним напрямом підвищення ефективності діяльності будь-якого підприємства, що безпосередньо впливає на його конкурентоспроможність та економічне становище на ринку та в галузі

Таким чином, у процесі дослідження особливостей витрат підприємства важливим є формування ефективної системи управління ними на основі визначення їх економічної сутності та розподілу за суттєвими класифікаційними ознаками. Отже, витрати представляють собою фінансові зобов'язання або витрати коштів, які підприємство чи особа здійснює для досягнення своїх цілей чи забезпечення своєї діяльності. Це грошові витрати на придбання товарів, послуг, ресурсів чи оплати праці, що здійснюються з метою виробництва товарів або надання послуг. Не принциповими класифікаціями слід вважати поділ витрат за можливістю регулювання,

відносно галузі кругообігу коштів та відповідно до техніко-економічного змісту.

1.2 Особливості практичного застосування базових концепцій управління витратами підприємства

В умовах ринкової економіки одним із найбільш суттєвих факторів успіху підприємства є встановлення конкурентоспроможної ціни на вироблену продукцію, яка у значній мірі залежить від обсягу та структури витрат, а також управління ними.

Управління витратами є відносно молодого сферою наукових і практичних інтересів, початок розвитку якої зазвичай пов'язують із виникненням теорії витрат у другій половині XIX ст. Першими її дослідниками були науковці із найбільш розвинутих на той час в економічному відношенні країн – Великобританії, Німеччини та США [32]. Протягом XX ст. економістами було розроблено ряд концепцій управління витратами, які успішно впроваджуються в практичну діяльність на сучасних підприємствах.

На концептуальних основах управління витратами базується теорія управління витратами. Відповідно до аналізу наукових досліджень у цій сфері, доцільно виокремити такі базові концепції управління витратами: концепція витратоутворюючих чинників (традиційне управління витратами, управління цільовими витратами); концепція за функціональною системою (ABC); концепція доданої вартості; концепція альтернативних витрат; концепція трансакційних витрат; концепція стратегічного позиціонування; концепція витрат, що пов'язана з якістю; концепція управління конкурентоспроможними витратами; концепція ощадливого виробництва.

Загальна характеристика зазначених концепцій наведена в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Базові концепції управління витратами

Концепція	Дата і місце виникнення	Прихильники	Сутність
Концепція витратоутворюючих чинників	1980-ті рр., західна економічна наука	Ф. Шерер, Ш. Остер, Р. Каплан, Х. Махер та ін.	Ефект оптимізації витрат забезпечується не в результаті зміни структури витрат, а за рахунок підвищення ефективності використання внутрішньогосподарських ресурсів і прискорення їх оборотності.
Концепція за функціональною системою (ABC)	Кінець 1980-х р., зарубіжна економічна наука	Р. Купер, Р. Каплан	Головною метою є застосування причинно-наслідкового розподілу витрат. Продукція не є причиною виникнення витрат, а є причиною операцій, у результаті яких виникають витрати.
Концепція доданої вартості	Початок 1990-х р., західна економічна наука	Б. Стюарт, Д. Стерн	Складові витрат розглядаються на всіх стадіях додавання вартості, починаючи із закупівель і закінчуючи реалізацією. Ключовим моментом такого підходу до управління витратами є максимізація різниці (доданої вартості) між закупівлями і реалізацією.
Концепція альтернативної вартості витрат	1980-ті р., західна економічна наука, Австрія	Ф. Візер, Д. Грін, Г. Давенпорт	Будь-яке фінансове рішення приймається у результаті порівняння альтернативних витрат, і реалізація певного обраного рішення означає відмову від усіх інших.
Концепція транзакційних витрат	1960-70-ті р., Великобританія, США	Р. Коуз, О. Уільямсон	Усі витрати поділяються на два види: виробничі і транзакційні. У свою чергу транзакційні витрати включають витрати збору і переробки інформації, проведення переговорів і ухвалення рішень, контролю за дотриманням контрактів і їх виконанням.
Концепція стратегічного позиціонування	1990-ті р., США	Дж. Шанк, В. Говіндараджан	На процеси управління витратами підприємства впливає стратегічне позиціонування залежно від стратегічного вибору цього підприємства у створенні конкурентних переваг.
Концепція витрат, що пов'язана з якістю	1956 р., США	Арманд В. Фейгенбаум	Оптимізація витрат за рахунок поліпшення управління якістю, що дозволяє підприємству отримати відповідні конкурентні переваги.
Концепція управління конкурентоспроможними витратами	1980-ті р., США	М. Портер	Базується на положенні, що для забезпечення низьковитратності підприємству потрібно випереджати конкурентів у володінні ринком.
Концепція ощадливого виробництва	1950-ті р., Японія	Таїті Оно	Ґрунтується на максимальному врахуванні запитів споживачів, що забезпечує зниження витрат. Головна мета – уникнути дій, що поглинають час і ресурси, не створюючи цінності.

Варто більш детально охарактеризувати найбільш поширені в управлінській практиці концепції управління витратами.

Провідною концепцією, що дала поштовх розвитку науки управління витратами, стала концепція витратоутворюючих чинників, розроблена західними науковцями у 80-ті роки ХХ ст. Її ключова ідея полягала в тому, що на витрати підприємства впливають ряд факторів, які поділяються на дві групи: структурні та функціональні.

Структурні фактори можуть охоплювати різні аспекти в залежності від контексту, але загалом вони включають: організаційну структуру (це опис того, як підприємство або організація організована: поділ на відділи, управління, команди. Це також включає ланцюжок командування, методи взаємодії між підрозділами та способи управління процесами в організації); людські ресурси, які включають всі аспекти, пов'язані з персоналом: найм, навчання, розвиток, мотивація, структура оплати праці, культура підприємства; технологічні аспекти - які охоплюють використання технологій, обладнання, програмне забезпечення, автоматизацію процесів, ІТ-інфраструктуру та її вплив на виробництво та функціонування організації; фінансові аспекти - включають фінансову структуру, бюджетування, інвестиції, розподіл фінансових ресурсів, управління оборотними коштами та інші фінансові аспекти діяльності підприємства; правові та регуляторні фактори - охоплюють всі правові аспекти, регулювання, відповідність законам та стандартам, управління ризиками, етичні аспекти та відповідність стандартам безпеки.

Структурні фактори впливають на функціонування організації, її ефективність та здатність до адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Керування цими факторами дозволяє оптимізувати діяльність підприємства та досягати стратегічних цілей.

Функціональні фактори відображають аспекти, пов'язані з функціонуванням конкретної сфери або функції організації.

До функціональних відносять виробничі процеси та їх ефективність,

маркетинг і збут, логістику та управління ланцюжком, кадровий менеджмент, операційну діяльність, нормування і контроль витрат. Дана концепція використовується і на вітчизняних підприємствах [20].

У західній теорії та практиці широкого поширення набула концепція доданої вартості. Концепція доданої вартості - це ідея, яка стверджує, що вартість продукту збільшується завдяки процесам виробництва та додатковим операціям, які здійснюються над початковим сировинним матеріалом, щоб створити кінцевий продукт [13]. За цією концепцією, вартість продукту складається не лише з собівартості використаних матеріалів, але й з праці, технічних знань, технологій, інновацій, маркетингу та інших факторів, які додаються під час його виробництва. У виробничому процесі сировинні матеріали перетворюються на кінцевий продукт, проте вартість кінцевого продукту вища, ніж просто сума вартості вхідних матеріалів. Це різниця між вартістю вхідних матеріалів та ціною кінцевого продукту і є доданою вартістю. Додана вартість виникає завдяки праці, креативності, інноваціям та іншим чинникам, які збільшують цінність продукту для споживача.

Враховуючи цю концепцію, компанії стежать за тим, як можуть збільшити додану вартість своїх продуктів, наприклад, шляхом вдосконалення процесів виробництва, впровадження нових технологій, покращення якості, розширення асортименту або надання додаткових послуг разом із продуктом.

Проблема вибору між обмеженими ресурсами, що використовуються у виробничому процесі, підвищує актуальність іншої концепції управління витратами – концепції альтернативних витрат (витрат втрачених можливостей). Концепція управління витратами полягає в систематичному підході до контролю та оптимізації витрат у підприємстві чи організації. Основна суть полягає в тому, щоб ефективно раціоналізувати та контролювати усі види витрат з метою підвищення ефективності та прибутковості діяльності.

В останні роки підвищену увагу практики та теоретики управління витратами приділяють концепції трансакційних витрат. В основі даної концепції лежить вивчення та аналіз витрат, які виникають при здійсненні

певної угоди чи трансакції між сторонами. Ця концепція зазвичай використовується в контексті фінансів та економіки для оцінки вартості проведення операцій або укладання угод.

Зміст концепції трансакційних витрат полягає в ідентифікації, обліку та оцінці витрат, пов'язаних із проведенням самої трансакції. Ці витрати можуть включати комісійні, оплату послуг, витрати на переговори, легалізацію документів, адміністративні витрати, податки, інші витрати, пов'язані з фінансовими операціями.

Концепція трансакційних витрат корисна для бізнесу та управління фінансами, оскільки вона дозволяє врахувати усі потенційні витрати, які виникають при проведенні угод чи трансакцій. Аналіз трансакційних витрат допомагає ухвалювати рішення щодо вигідності проведення певної угоди, оцінювати фінансові ризики та ефективність вкладення коштів у порівнянні з очікуваними витратами.

Крім того, поширеною серед зарубіжних економістів є концепція ABC (activity-based costing), або система вартості за діяльністю - це метод обліку витрат, який дозволяє детально розподілити витрати підприємства на окремі діяльності чи операції. Цей підхід використовується для більш точного розподілу витрат на виробництво продукції чи надання послуг. Концепція ABC дозволяє керівникам більш точно оцінювати витрати, призначені для кожної діяльності, і зосереджувати увагу на тих аспектах бізнесу, які споживають найбільше ресурсів. Це допомагає врахувати реальні витрати на виробництво чи послуги, уникнути перерозподілу витрат і призвести до більш точних стратегій управління витратами. Вона заснована на розрахунку реальної собівартості продукції, яка не вимагає обов'язкового відображення даних у головній книзі. Такі розрахунки не вимагають щомісячного моніторингу, не залежать від бухгалтерських розрахунків і мають довгостроковий характер [32].

Аналізуючи розглянуті концепції управління витратами, можна зробити висновок, кожна з цих концепцій пропонує унікальний підхід до управління

витратами, розглядаючи їх з різних сторін та аспектів. Всі вони спрямовані на підвищення ефективності бізнесу шляхом кращого розуміння витрат та оптимізації ресурсів. Загалом, кожна з цих концепцій має свою унікальну цінність у керуванні витратами, і їх поєднання може створити більш комплексну систему управління, спрямовану на досягнення кращих фінансових результатів та підвищення ефективності виробництва чи надання послуг.

Однак, варто відзначити, що концепція є лише теоретичною основою для побудови цілісної та ефективної системи управління витратами на підприємстві, яка здатна забезпечити зростання прибутковості, стабільність та конкурентоспроможність у ринковому середовищі, тобто створити умови для довгострокового економічного розвитку суб'єкта господарювання.

Серед науковців не існує єдиної думки щодо визначення сутності управління витратами підприємства. Однак усі існуючі підходи до визначення сутності управління витратами підприємства можна об'єднати у дві основні групи:

- функціональні підходи – розглядають управління витратами на основі застосування основних функцій менеджменту;
- процесно-об'єктні підходи – засновані на диференціації цільових носіїв витрат, оптимізації операцій та бізнес-процесів [39].

Загальноприйнятим науковим підходом є визначення системи управління витратами як комплексної стратегії та набору методів, спрямованих на ефективне контролювання, аналіз та оптимізацію витрат на підприємстві [50].

Деякі науковці розглядають управління витратами як стратегію та набір методів, спрямованих на аналіз, контроль та оптимізацію ресурсів та витрат у підприємстві чи організації з метою підвищення ефективності, оптимізації виробничих процесів та досягнення фінансової стійкості [46].

Інші економісти наголошують на тому, що управління витратами підприємства полягає, головним чином, у мінімізації витрат та максимізації

віддачі [53].

Деякі науковці розглядають процес управління витратами з точки зору виключно менеджменту і вважають, що це цілеспрямована дія на об'єкт з метою досягнення цілей. Вони виділяють такі основні етапи управління витратами на підприємстві:

- безперервний аналіз і планування витрат;
- моніторинг витрат у процесі здійснення діяльності;
- контроль і зниження витрат [54].

Усі розглянуті підходи до формування системи управління витратами виділяють одним із перших етапів планування, проміжними етапами є облік, аналіз та моніторинг, а заключним – контроль та безпосередній вплив на витрати підприємства з метою їх оптимізації.

На нашу думку, на першому етапі формування системи управління витратами доцільно здійснювати дослідження факторів, що визначають обсяги та структуру витрат на підприємстві. Окремі економісти акцентують увагу на тому, що матеріальна зацікавленість працівників у результатах своєї праці у значній мірі впливає на формування витрат підприємства [17]. Однак, більшість дослідників поділяють усі чинники, що впливають на формування витрат, на зовнішні (ціни на сировину та реалізовану продукцію, умови придбання та реалізації, нормативно-правова база тощо) і внутрішні [18].

Загальноприйнятою є думка, що одним із визначальних внутрішніх факторів, що зумовлюють формування витрат, є масштаби виробництва, тобто розмір підприємства. Наступним чинником є структура виробничої програми підприємства, тобто асортимент виробленої продукції в певному періоді. Деякі дослідники виділяють серед суттєвих внутрішніх факторів також так звану глибину виробництва, яка характеризується кількістю стадій виробництва і тим, наскільки потреба у матеріалах забезпечується власним виробництвом та якою мірою – за рахунок закупівель у постачальників. Без сумніву, одним із основних чинників впливу на формування витрат є організація виробництва, тісно пов'язана з технологією виробничого процесу.

Крім того, окрема група економістів розглядає якість виробництва як один із вагомих факторів формування витрат. Дане поняття характеризується властивостями чинників виробництва, які визначають їх придатність для використання у виробничому процесі [16].

Ми вважаємо, що важливим елементом системи управління витратами є також їх нормування. За допомогою аналізу відхилення фактичних показників витрачання ресурсів від встановлених нормативів визначаються недоліки виробничого процесу, їх причини та можливі шляхи оптимізації.

Варто зазначити, що в практиці господарювання використовують три основні методи нормування витрат: аналітично-розрахунковий, дослідно-лабораторний та звітно-статистичний.

Найбільш прогресивним вважається аналітично-розрахунковий метод, що базується на глибокому аналізі та техніко-економічному обґрунтуванні складових елементів норми. При використанні дослідно-лабораторного методу норми витрат визначають у результаті проведення послідовного ряду дослідів. Звітно-статистичний метод базується на встановленні норм витрат, виходячи зі звітних даних про фактичне витрачання ресурсів за попередні періоди та очікуваного зниження норм у майбутніх періодах [50].

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує також дослідження способів оцінки ефективності управління витратами на підприємстві. Зазвичай виділяють такі напрями:

- рівень досягнення цілей, на які спрямовувались витрати;
- співвідношення результату та витрат на його досягнення;
- тенденції зміни непродуктивних витрат;
- показники оцінювання ефективності управління витратами у виробничому процесі;
- комплексний показник ефективності управління витратами [60].

Найбільш загальним показником ефективності управління витратами є співвідношення доходів та витрат, які необхідно здійснити для їх отримання.

Треба відзначити, що ефективна система управління витратами

передусім має бути побудована на основі загальних стратегічних і тактичних цілей підприємства та складається з таких послідовних елементів: визначення внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на витрати підприємства; нормування здійснюваних витрат; планування витрат на коротко-, середньо- і довгострокову перспективу; поточний аналіз ефективності витрачання ресурсів підприємством; контроль та оптимізація.

1.3 Методичні підходи щодо оптимізації витрат підприємства

У ринковій економіці основним мотивом діяльності будь-якого підприємства є максимізація прибутковості його діяльності. Однак, реальні можливості реалізації цієї мети у значній мірі обмежені попитом на вироблену продукцію та витратами виробництва.

Обсяг витрат підприємства суттєво впливає на формування його фінансових результатів, а також є одним із критеріїв оцінки ефективності діяльності підприємства. Враховуючи це, створення системи управління витратами, яка дозволяє їх оптимізувати, доцільно розглядати як важливий фактор підвищення прибутковості підприємства.

Відповідно до операційного підходу, рівень виробничих витрат і ціна визначають оптимальні обсяги виробництва продукції, доцільність застосування певних технологій виробництва і, як результат, основну мету діяльності підприємства – величину її прибутку.

Окрема група економістів наголошує, що прибуток може зростати за такими основними напрямками: зниження виробничих витрат, удосконалення асортименту готової продукції, підвищення ціни готової продукції.

Однак, варто відмітити, що кожен із цих напрямків безпосередньо пов'язаний з формуванням та функціонуванням виробничих витрат і зводиться до методів підвищення прибутковості виробництва через управління виробничими витратами [47].

Як у зарубіжній, так і у вітчизняній практиці широко застосовується

аналіз співвідношення «витрати-випуск-прибуток» (Cost-Volume-Profit Relationships, CVP), або операційний аналіз.

За своєю сутністю даний підхід є досить простим, базується на легко обчислюваних показниках і дає змогу оперативно оцінити вплив величини та структури витрат, обсягу продажу продукції на прибуток, проаналізувати його залежність від рівня цін і структури виробництва, а також обґрунтовувати загальнокорпоративну стратегію підприємства.

При проведенні CVP-аналізу співвідношення «витрати-випуск-прибуток» спрощується і припускається, що в його основі лежать лінійні залежності. Слід зазначити, що CVP-аналіз здійснюється в межах наявної організаційної та виробничої структури підприємства, тобто лише в короткостроковому періоді. За таких умов функції витрат та обсягу виробництва є лінійними. Їх графічну інтерпретацію наведено на рис. 1.2.

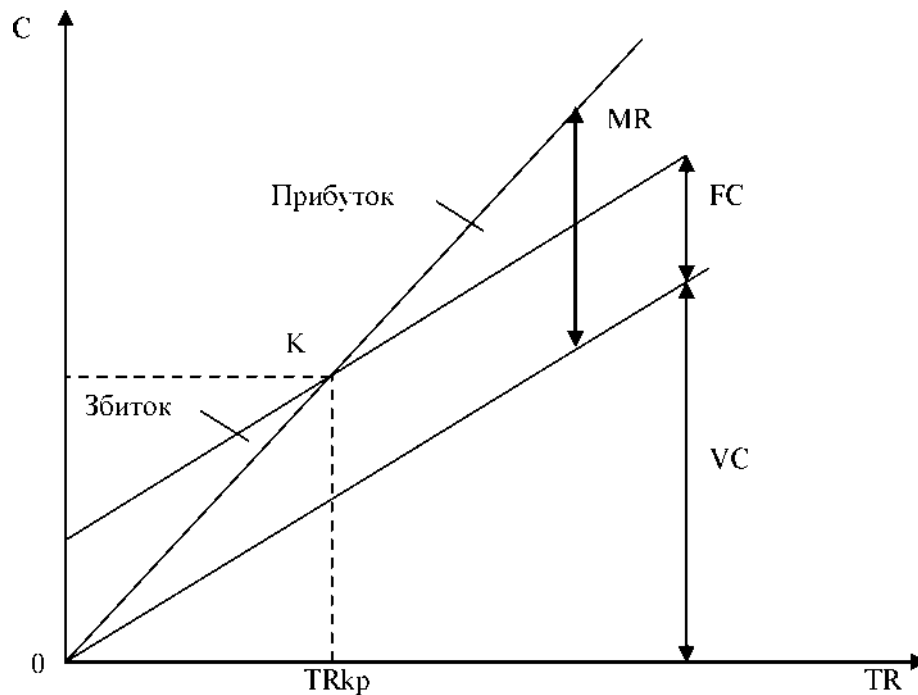

Рисунок 1.2 – Графічна інтерпретація моделі «витрати-випуск-прибуток» [6]

Традиційно в процесі операційного аналізу обчислюються та аналізуються такі показники:

– маржинальний прибуток (збитки), що розраховується за такою формулою:

$$MR = TR - VC, \quad (1.1)$$

де MR – величина маржинального прибутку за певний період;
 TR – виручка від продажу продукції;
 VC – змінні витрати за цей же період;

– коефіцієнт маржинального прибутку, який розраховується таким чином:

$$k_{MR} = MR / TR, \quad (1.2)$$

де k_{MR} – коефіцієнт маржинального прибутку;

– рівноважний обсяг операційної (виробничої) діяльності (точка беззбитковості), що розраховуються за формулою:

$$TR_{kp} = FC / (p - vc), \quad (1.3)$$

де TR_{kp} – критичний обсяг випуску продукції;
 FC – постійні витрати;
 p – ціна одиниці продукції;
 vc – змінні витрати на одиницю продукції;

– рівень безпеки операційної діяльності (коефіцієнт запасу фінансової міцності), що обчислюється таким чином:

$$k_{or} = (TR - TR_{kp}) / TR, \quad (1.4)$$

де k_{or} – коефіцієнт запасу фінансової міцності;

– операційний леверидж (операційна залежність), який розраховується за формулою:

$$OL = MR / EBIT, \quad (1.5)$$

де OL – операційний леверидж;
 $EBIT$ – операційний прибуток [60].

Дія механізму операційного важеля базується на тому, що наявність у складі операційних витрат постійної частини призводить до того, що при зміні обсягу випуску сума операційного прибутку завжди буде змінюватися більш високими темпами. Однак, слід зазначити, що міра такої чутливості відрізняється на підприємствах, які мають різне співвідношення постійних і змінних операційних витрат. Чим вищою є частка постійних витрат у структурі загальних витрат підприємства, тим більшою мірою змінюється сума операційного прибутку.

Розуміння даного механізму дозволяє управляти співвідношенням постійних і змінних витрат, забезпечуючи підвищення ефективності операційної діяльності підприємства [47].

Операційний аналіз часто називають аналізом беззбитковості, оскільки він дозволяє розраховувати таку суму або кількість продаж, при яких надходження дорівнює витрачанням. Точка беззбитковості – це та межа, яку підприємству слід перевищити, щоб продовжувати функціонування, тому її називають межею рентабельності. Чим вищою є межа рентабельності, тим складніше її перевищити. З низькою межею рентабельності легше переносити зменшення попиту, відмовитись від завищеної ціни реалізації. Зниження межі рентабельності можна досягти за рахунок збільшення валової маржі або скорочення постійних витрат.

Ідеальними умовами для будь-якого підприємства вважається поєднання низьких постійних витрат з високою валовою маржею. Необхідно знаходити вдалий компроміс між постійними та змінними витратами [62].

Крім того, слід зазначити, що істотним фактором, який впливає на величину прибутку, є зміна рівня собівартості виробленої продукції.

Можливість підприємства впливати на формування собівартості є істотною, однак при цьому необхідно враховувати законодавчі обмеження.

Таким чином, величини витрат, які здійснює підприємство в процесі своєї діяльності, істотно впливає на формування його фінансових результатів. Тому необхідно створювати на підприємствах комплексну систему управління витратами, яка забезпечує досягнення оптимального рівня витрат та максимальної віддачі від них, що втілюється в прибутковості діяльності.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз теоретико - методичних підходів до сутності витрат засвідчив, що під витратами слід розуміти ресурси, використані підприємством за цільовим призначенням. У момент використання ресурси не залишають підприємство, а переходять з однієї форми до іншої. В складі витрат виділяють: собівартість готової продукції (робіт, послуг), якщо ресурси пройшли всі стадії обробки, відповідають за якістю вимогам нормативно-технічної документації; незавершене виробництво (включає вартість ресурсів, які не пройшли всі стадії обробки); вартість браку та відходів.

Доведено, що в науковій літературі відсутня однозначність та єдність в трактуванні сутності економічної категорії «витрати», що свідчить про витрати як складну багаторівневу економічну дефініцію. Проведене дослідження показало, що кожен автор акцентує увагу на певних особливостях терміна, ігноруючи інші. Отже, витрати є сукупністю грошових або матеріальних ресурсів, які витрачаються підприємством на виробництво товарів або надання послуг. Це фінансові зобов'язання, які виникають у зв'язку

з експлуатаційною, виробничою або адміністративно-господарською діяльністю підприємства.

Аналізуючи розглянуті концепції управління витратами, бачимо, що, кожна з цих концепцій пропонує унікальний підхід до управління витратами, розглядаючи їх з різних сторін та аспектів. Всі вони спрямовані на підвищення ефективності бізнесу шляхом кращого розуміння витрат та оптимізації ресурсів. Загалом, кожна з цих концепцій має свою унікальну цінність у керуванні витратами, і їх поєднання може створити більш комплексну систему управління, спрямовану на досягнення кращих фінансових результатів та підвищення ефективності виробництва чи надання послуг.

Встановлено, що одним із найважливіших об'єктів фінансової управлінської роботи є витрати суб'єкта господарювання. Зважена система планування, обліку, контролю та регулювання витрат організації надає прямий вплив на політику ціноутворення, податкове навантаження на бізнес, рівень фінансової стабільності підприємства.

Визначено, що особливе місце у системі управління витратами належить калькулюванню собівартості продукції (робіт, послуг). Вибір оптимального способу калькулювання дозволяє не тільки оцінити запаси готової продукції та прибуток організації, а також прогнозувати економічні наслідки зміни обсягу випуску, цін, асортименту, удосконалення технологічних процесів, якості роботи виробничого та управлінського персоналу.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТОВ «МІСЬКСВІТЛО ПЛЮС»

2.1 Організаційно – економічна характеристика ТОВ «Міськвітло Плюс»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Міськвітло Плюс» створено у 2016 році для виконання електромонтажних робіт. За період свого існування підприємство виконувало електромонтажні роботи як на території міста Дніпро, так і в інших населених пунктах Дніпропетровської області.

Місце знаходження підприємства: 49083, м. Дніпро, вул. Аржанова, буд. 2, оф. 33.

До установчих документів підприємства належать: статут, статистична довідка про державну реєстрацію, реєстраційне свідоцтво, ліцензії тощо. Відповідно до статуту, метою діяльності товариства є об'єднання майна та участі у підприємницькій діяльності товариства для одержання прибутку.

Електромонтажне підприємство ТОВ «Міськвітло Плюс» спеціалізується на виконанні електромонтажних робіт, що включають в себе монтаж, обслуговування та ремонт електричних систем, електроустаткування та електричних мереж.

Основними видами діяльності підприємства є:

- здійснення загальних електромонтажних робіт на об'єктах промислового будівництва і соціальної сфери;
- функціонування автомобільного транспорту;
- інженерна та технічна діяльність, пов'язана з будівництвом;
- торгово-комерційна та інша діяльність.

У теперішній час товариство більш за все задіяне в житловому будівництві.

Виробнича характеристика електромонтажного підприємства включає в себе опис основних аспектів його діяльності, організаційну структуру, оснащення та технологічні процеси, які характеризують його функціонування

та спрямованість на виробництво електромонтажних робіт та пов'язаних із ними послуг.

Підприємство обладнане сучасною спеціалізованою технікою та устаткуванням для проведення електромонтажних робіт, включаючи інструменти, електрообладнання, вимірювальні прилади, транспортні засоби тощо. Велика увага приділяється підготовці та підвищенню кваліфікації персоналу.

На підприємстві працює 18 осіб. Команда співробітників складається з фахівців з електротехнічною освітою та досвідом роботи в галузі електромонтажу. За роки своєї діяльності організація набула практичного досвіду і штат кваліфікованих працівників.

Процеси виробництва на підприємстві організовані згідно з вимогами технологічних стандартів та нормативів, що забезпечує якість та ефективність виробничих операцій. Використовуються сучасні технології для виконання робіт. Підприємство дотримується стандартів та вимог щодо безпеки праці, якості виробництва та відповідності нормативам електробезпеки.

Електромонтажне підприємство ТОВ «Міськвітло Плюс» співпрацює з різними клієнтами, включаючи промислові підприємства, житлово-комунальні установи, комерційні організації та приватних замовників. Також може мати партнерські відносини з постачальниками електротехнічних матеріалів та обладнання.

Підприємство має розгалужену структуру, що включає декілька відділів або підрозділів, таких як відділ монтажу, відділ технічної підтримки, відділ закупівель, адміністративний відділ тощо. Кожен з відділів має свої функції та відповідальності.

На ТОВ «Міськвітло Плюс» використовується лінійно-функціональна структура керування. Ця структура є однією з типових організаційних структур, що використовується в електромонтажних підприємствах та в багатьох інших галузях промисловості. Вона передбачає чіткий розподіл

функцій та відповідальності між підрозділами, які функціонують на основі певного лінійного принципу.

Схема управлінської структури ТОВ «Міськвітло Плюс» представлена на рисунку 2.1.

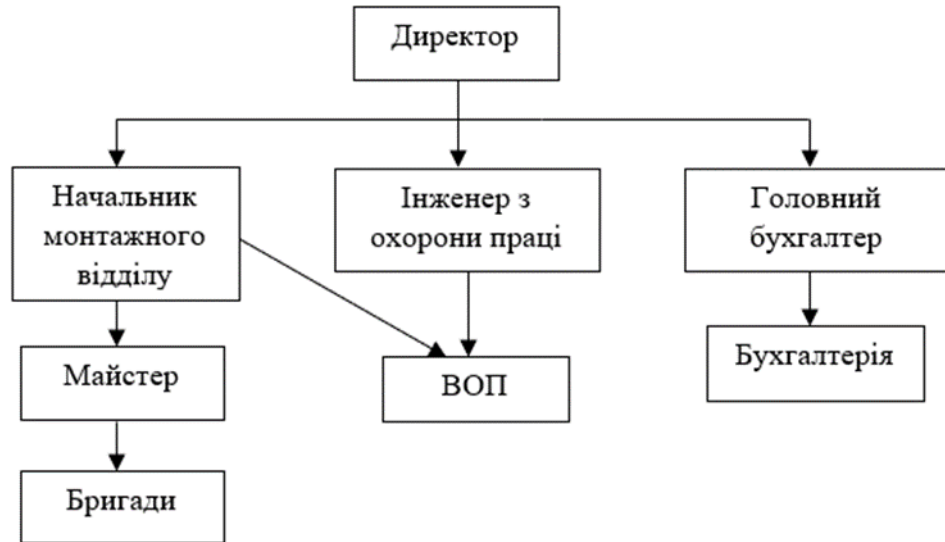

Рисунок 2.1 – Організаційна структура управління ТОВ «Міськвітло Плюс»

Основні характеристики лінійно-функціональної структури електромонтажного підприємства:

– функціональна спеціалізація. Організація поділена на функціональні підрозділи, які спеціалізуються на виконанні конкретних видів робіт (наприклад, електротехнічні, монтажні, проєктні, адміністративні тощо);

– лінійна ієрархія. Існує чітка ієрархія влади та керування, де вищий керівництво приймає стратегічні рішення, а нижчі рівні відповідають за виконання деталей та підпорядковані конкретним функціональним областям;

– функціональні підрозділи. Основні функціональні підрозділи включають в себе відділи з проєктування, монтажу та обслуговування електрообладнання, технічні служби, адміністративні підрозділи та інші;

– керівництво за функціями. Кожний функціональний підрозділ має свого керівника, який відповідає за виконання функцій даного підрозділу та забезпечення досягнення його цілей;

– взаємодія та координація. Для забезпечення ефективності та координації діяльності, функціональні підрозділи співпрацюють та взаємодіють в рамках загальних стратегічних напрямків підприємства;

– ефективність та оптимізація. Ця структура сприяє оптимізації функцій, зменшенню дублювання робіт і забезпечує більш ефективне виконання конкретних завдань.

Лінійно-функціональна структура має свої переваги та недоліки. До переваг можна віднести чітку спеціалізацію, яка сприяє підвищенню ефективності та впорядкуванню робочого процесу. Однак може виникати проблема недостатньої координації та взаєморозуміння між функціональними підрозділами.

Права та обов'язки в управлінні підприємством розподілені чітко, та зафіксовані у посадових інструкціях та інших документах, що регулюють цю сферу.

Дані щодо основних фінансово-економічних показників діяльності підприємстві наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники підприємства за 2018–2022 рр., тис. грн

Показники	Роки					Відхилення 2022 /2018	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн	%
Дохід від реалізації продукції	91388,0	143300,0	51015,0	88917,0	96499,0	5111,0	5,6
Собівартість реалізованої продукції	71459,5	111330,0	38992,0	61362,0	74586,0	3126,5	4,4
Валовий прибуток	4693,4	8196,0	3640,0	12802,0	5915,0	1221,6	26,0
Чистий прибуток	896,4	1422,0	-376,0	1826,0	674,0	-222,4	-24,8
Середньорічна вартість основних засобів	50361,2	42629,0	35384,5	34819,0	32950,5	-17410,7	-34,6

Продовження табл. 2.1

Власні оборотні кошти	21057,0	13949,0	7628,0	28513,0	40498,0	19441,0	92,3
Статутний капітал	200,0	700,0	700,0	700,0	700,0	500,0	250,0

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок про наявність неоднозначних тенденцій на підприємстві, однак, більшість показників зросла протягом 2018 - 2022 рр. Найнижчі значення спостерігалися в 2020 р., що пов'язано із загальним спадом в економіці, який особливо сильно вплинув на попит у будівельній галузі.

Зокрема, протягом аналізованого періоду дохід від реалізації продукції збільшився на 5111 тис. грн або на 5,6%, незважаючи на різке зниження даного показника майже втричі у 2020 р. Аналогічними темпами змінювалася величина собівартості реалізованої продукції, яка за останні 5 років зросла на 3126,5 тис. грн або на 4,4%.

Більш значним є темп приросту валового прибутку, який досяг протягом аналізованого періоду 26%. Однак, значення даного показника досягло максимуму у 2021 році – майже 13 млн грн, а у 2022 р. спостерігається його значне зниження – більш, ніж удвічі, що пов'язано з більш високими темпами зростання собівартості продукції порівняно з доходом від реалізації.

Чистий фінансовий результат підприємства набув від'ємного значення лише у 2020 р., збитки склали 376 тис. грн, однак, уже наступного року чистий прибуток досягнув майже 2000 тис. грн. У той же час 2021р. характеризується різким зменшенням даного показника – майже втричі до 674 тис. грн, що на 25% нижче рівня 2018р.

Негативною тенденцією на підприємстві є поступове зниження вартості основних засобів, яке за останні 5 років склало майже 35%. У поєднанні зі зростанням обсягів реалізації це свідчить про значну інтенсифікацію їх використання і високу ймовірність швидкого зносу, наслідком чого стане погіршення якості наданих послуг.

Власні оборотні кошти підприємства зросли протягом аналізованого

періоду майже вдвічі і досягли значення 40486 тис. грн у 2022 р. Статутний капітал у 2019 р. було збільшено з 200 тис. грн до 700 тис. грн. шляхом додаткової емісії акцій, яка була успішно розміщена.

Швидке відновлення темпів росту зазначених показників після кризового спаду в 2019 – 2020 рр. свідчить про стрімкий розвиток та розширення діяльності підприємства, однак, зниження чистого прибутку характеризує перевищення темпів росту витрат над доходами, що становить загрозу для підприємства.

Для визначення економічного потенціалу підприємства доцільно використати «золоте правило економіки», яке має такий вигляд:

$$Q_{ЧП} > Q_B > Q_V > 100\%, \quad (2.1)$$

де $Q_{ЧП}$ – темп росту чистого прибутку;

Q_B – темп росту виручки від реалізації;

Q_V – темп росту валюти балансу.

Використовуючи інформацію фінансової звітності, розрахуємо необхідні вихідні дані для аналізу, які наведені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Показники «золотого правила економіки» за 2019–2022 рр., % до попереднього року

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Темп росту чистого прибутку	158,6	0,0	485,6	36,9
Темп росту виручки від реалізації	156,8	35,6	174,3	108,5
Темп росту валюти балансу	172,2	154,2	110,6	78,4
Виконання правила	-	-	+	-

Наведені результати аналізу показують, що дане правило виконувалося лише у 2021р., в інші періоди спостерігаються відхилення. Негативно характеризує перспективи підприємства абсолютне недотримання «золотого

правила» у 2022 р., а саме:

- зниження темпів росту чистого прибутку як в абсолютному вимірі, так і відносно виручки від реалізації, свідчить про зростання витрат виробництва;
- зниження темпів росту валюти балансу характеризує скорочення економічного потенціалу і масштабів діяльності підприємства.

Лише перевищення темпів росту валового доходу підприємства над темпами зростання активів свідчить про підвищення ефективності їх використання.

З метою отримання більш повної характеристики загального фінансово-економічного стану підприємства розглянемо агрегований баланс підприємства (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Агрегований баланс підприємства за 2018-2022 рр., тис. грн

Показники	Роки					Відхилення 2022 /2018 .	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн	%
Активи							
Необоротні активи	69535,0	105799,0	127868,0	81439,0	76168,0	6633,0	9,54
Оборотні активи, в т. ч.:	46066,0	72427,0	68315,0	72141,0	84862,0	38796,0	84,22
– запаси	7816,0	14050,0	3167,0	2649,0	15335,0	7519,0	96,20
– дебіторська заборгованість	28984,0	50063,0	63257,0	67744,0	63334,0	34350,0	118,51
– грошові кошти	9208,0	8285,0	1844,0	907,0	4870,0	-4338,0	-47,11
– інші	58,0	29,0	47,0	841,0	1323,0	1265,0	2181,03
Витрати майбутніх періодів	1,0	1,0	900,0	900,0	901,0	900,0	90000,0
Баланс	115602,0	178227,0	197083,0	154480,0	161931,0	46329,0	40,08
Пасиви							
Власний капітал	55507,0	28979,0	30100,0	30670,0	33951,0	-21556,0	-38,83
Забезпечення майбутніх виплат і платежів	35085,0	90769,0	105396,0	79282,0	82715,0	47630,0	135,76
Довгострокові зобов'язання	4,0	6,0	112,0	112,0	112,0	108,0	2700,00

Продовження табл.2.3

Поточні зобов'язання, в т.ч.:	25006,0	58473,0	61475,0	44416,0	45153,0	20147,0	80,57
– кредиторська за боргованість	13298,0	38930,0	53279,0	35508,0	35579,0	22281,0	167,55
– інші	11708,0	19543,0	8196,0	8908,0	9574,0	-2134,0	-18,23
Доходи майбутніх періодів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Баланс	115602,0	178227,0	197083,0	154480,0	161931,0	46329,0	40,08

За результатами аналізу можна зробити висновок, що валюта балансу підприємства зросла протягом 2018-2022 рр. майже у півтора рази, при чому за окремими статтями темпи росту досягають надзвичайно великих значень.

У структурі активів наблюдається зростання витрат майбутніх періодів – з 1 тис. грн у 2018 р. до 901 тис. грн у 2022 р. Серед оборотних активів спостерігається зниження лише грошових коштів майже удвічі або більш ніж на 4000 тис. грн. Обсяги необоротних активів збільшилися майже на 10%.

Серед пасивів підприємства надзвичайно високий темп зростання, характерний для довгострокових зобов'язань, які збільшилися протягом аналізованого періоду на 108 тис. грн. Однак, в абсолютному вимірі зростання величини пасивів зумовило збільшення забезпечення майбутніх виплат і платежів майже на 50 млн грн. Поточні зобов'язання також зросли більше, ніж на 80% за рахунок нарощення обсягів кредиторської заборгованості. У таких умовах негативним є зниження власного капіталу на 21556 тис. грн або майже на 40%, що може посилити залежність підприємства від зовнішніх джерел залучення фінансових ресурсів та зумовити його банкрутство в разі навіть короткострокового зниження платоспроможності.

Отже, загальна фінансово-економічна характеристика підприємства виявила певний ряд проблем, серед яких слід виділити:

- перевищення темпів зростання витрат підприємства над темпами росту його доходів, що зумовлює зниження фінансових результатів;
- скорочення масштабів діяльності підприємства та його економічного

потенціалу;

– зниження обсягів власних фінансових засобів, що в поєднанні з досить високими темпами зростання позикових коштів може призвести до банкрутства підприємства.

2.2 Аналіз фінансового стану підприємства

В умовах ринкової економіки необхідною передумовою ефективного функціонування підприємства є своєчасний, повний та об'єктивний аналіз його фінансового стану, який відповідає за відбір, оцінку та інтерпретацію наявної фінансової, економічної та іншої інформації, що впливає на процес прийняття управлінських рішень на підприємстві. Надзвичайно важлива роль аналізу фінансового стану зумовлена тим, що підприємства поступово набувають самостійності і несуть відповідальність за фінансово-господарські результати своєї діяльності перед своїми постачальниками, споживачами, працівниками, кредиторами та суспільством у цілому.

Аналіз фінансового стану являє собою комплекс способів збору, опрацювання та використання інформації фінансового характеру з метою забезпечення життєдіяльності господарюючого суб'єкта в умовах конкурентного ринку. Мета фінансового аналізу полягає в оцінюванні результатів діяльності та фінансового стану суб'єкта господарювання, у виявленні потенційних можливостей підвищення ефективності його функціонування шляхом оптимізації фінансової політики. Основною інформаційною базою для здійснення оцінки фінансового стану підприємства є його фінансова звітність.

На вітчизняних підприємствах, відповідно до законодавчих рекомендацій, аналіз фінансового стану проводиться за такими основними напрямками: аналіз майнового стану; аналіз ліквідності і платоспроможності; аналіз фінансової стійкості за абсолютними та відносними показниками; аналіз ділової активності; аналіз рентабельності.

Для того, щоб проводити фінансово - господарську діяльність, підприємство повинно мати у своєму розпорядженні майно, яке є його власністю, тому ми здійснили оцінку майнового стану підприємства, результати якої наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Оцінка майнового стану підприємства за 2018–2022 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 / 2018 (+,-)
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,44	0,54	0,55	0,56	0,59	0,15
Коефіцієнт придатності	0,56	0,46	0,45	0,44	0,41	-0,15
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,03	0,14	0,001	0,05	0,03	-
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,01	0,43	0,004	0,15	0,03	0,02

Відповідно до наведених даних, коефіцієнт зносу зріс протягом аналізованого періоду на 0,15 і майже досяг значення 0,6, що говорить про зношеність 60% основних фондів підприємства. У той же час не відбувається суттєвого відновлення основних засобів, про що свідчать низькі значення коефіцієнта оновлення, який не перевищує 0,14 протягом останніх 5 років. Негативний характер таких тенденцій підкреслює зростання коефіцієнта вибуття, який у 2019 р. досяг величини 0,43, що говорить про списання майже половини основних засобів, які відновилися лише на 14%. Крім того, коефіцієнт вибуття протягом усього аналізованого періоду, крім 2018 року, перевищує коефіцієнт оновлення.

Отже, виробничий потенціал ТОВ «Міськвітло Плюс» поступово скорочується, що в результаті призведе до скорочення масштабів діяльності та може негативно позначитися на якості виробленої продукції.

Істотне значення в процесі аналізу ліквідності підприємства має аналіз ліквідності його балансу, яка відображає здатність підприємства або організації виконати свої фінансові зобов'язання в строк та без втрати вартості. Це важливий показник для оцінки фінансової стійкості та ефективності

управління фінансами підприємства. Групування активів та зобов'язань підприємства для аналізу ліквідності його балансу наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Групування активів і зобов'язань підприємства за 2018–2022 роки, тис. грн

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Активи					
Абсолютно ліквідні активи (А1)	9208,0	8285,0	1844,0	907,0	4870,0
Активи, що швидко реалізуються (А2)	29042,0	50092,0	63304,0	68585,0	64657,0
Активи, що повільно реалізуються (А3)	7817,0	14051,0	4067,0	3549,0	16236,0
Активи, що важко реалізуються (А4)	69535,0	105799,0	127868,0	81439,0	76168,0
Зобов'язання					
Найбільш термінові зобов'язання (П1)	2573,0	2564,0	2351,0	2551,0	2216,0
Короткострокові пасиви (П2)	22424,0	55927,0	59214,0	41765,0	43027,0
Довгострокові пасиви (П3)	35198,0	90575,0	105418,0	79493,0	82728,0
Постійні пасиви (П4)	55377,0	28869,0	30101,0	30760,0	33591,0

Головні складові аналізу ліквідності включають такі показники:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності (Current Ratio). Цей показник визначає, чи має підприємство достатньо поточних активів для покриття своїх поточних зобов'язань. Вираховується як відношення поточних активів до поточних зобов'язань.

2. Швидкий коефіцієнт (Quick Ratio або Acid-Test Ratio). Цей показник вимірює ліквідність підприємства, враховуючи тільки найбільш ліквідні активи (грошові кошти, короткострокові інвестиції, дебіторська заборгованість). Розраховується даний показник за формулою:

Швидкий коефіцієнт = Поточні активи - Запаси - Передоплата / (Поточні зобов'язання).

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Absolute Liquidity Ratio). Цей показник враховує тільки найбільш ліквідні активи, такі як грошові кошти та короткострокові інвестиції, і визначає їх відношення до поточних зобов'язань.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності = $\frac{\text{Грошові кошти} + \text{Короткострокові інвестиції}}{\text{Поточні зобов'язання}}$.

5. Коефіцієнт обороту запасів (Inventory Turnover Ratio). Цей показник визначає, як ефективно підприємство управляє своїми запасами.

Коефіцієнт обороту запасів = $\frac{\text{Витрати на товари/послуги за період}}{\text{Середньорічні запаси}}$.

Аналіз ліквідності допомагає оцінити фінансовий стан підприємства та прийняти рішення щодо управління його фінансами для забезпечення стабільності та платоспроможності.

Наступним кроком проведемо аналіз ліквідності балансу ТОВ «Міськесвітло Плюс» представлений в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз ліквідності балансу за 2018–2022 рр., тис. грн

Співвідношення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022 р.	Умова ліквідності
A1:П1	6626,0	5739,0	-417,0	-1744,0	2744,0	> 0
A2:П2	6618,0	-5835,0	4090,0	26820,0	21630,0	> 0
A3:П3	-27272,0	-76724,0	-101441,0	-75845,0	-66591,0	> 0
A4:П4	14028,0	76820,0	97768,0	50769,0	42217,0	< 0

Відповідно до отриманих даних, баланс підприємства не є абсолютно ліквідним протягом аналізованого періоду. Найбільш термінові зобов'язання у 2020 – 2021 рр. перевищували абсолютно ліквідні активи, за рахунок яких їх можна погасити. Співвідношення активів, що швидко реалізуються, та короткострокових пасивів було незадовільним лише у 2019 р., однак, два останні пункти не були дотримані в жодному зі звітних періодів. Отже, результатом сповільнення надходжень коштів від споживачів за реалізовану продукцію є зростання обсягів поточних боргів, які потребують негайного погашення, а також підвищення дебіторської заборгованості. Однак оскільки обсяги нестачі абсолютно ліквідних грошових коштів незначні, їх можна теоретично покрити шляхом більш раціональної роботи з дебіторами.

Наступним етапом оцінки ліквідності підприємства є розрахунок та

аналіз групи показників ліквідності, наведений у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Динаміка показників ліквідності підприємства за 2018–2022 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022р. /2018 (+,-)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,37	0,14	0,03	0,02	0,11	-0,26
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,53	1,00	1,06	1,55	1,51	-0,02
Коефіцієнт покриття	1,84	1,24	1,11	1,62	1,88	0,04
Чистий оборотний капітал, тис. грн	21060	13954	6840	27725	39709	18649

Проведений аналіз свідчить про задовільний стан ліквідності підприємства, оскільки значення основних показників протягом періоду задовольняють нормативам або несуттєво відрізняються від них.

Зокрема, коефіцієнт абсолютної ліквідності перевищує 0, хоча він і знизився з 0,37 у 2018 р. до 0,11 у 2022 р. Однак, такі значення свідчать про вкладання вільних коштів в більш ефективні напрямки використання і не позначаються негативно на ліквідності підприємства.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності дещо перевищує нормативне протягом усього аналізованого періоду і досягає величини 1,5, що свідчить про наявність надлишкової ліквідності у підприємства.

Коефіцієнт покриття коливався в рамках допустимих значень у 2019–2022 рр. і збільшився протягом аналізованого періоду на 0,04. Такий результат вказує на те, що підприємство має достатньо оборотних коштів для погашення своїх боргів, і підприємству не загрожує ризик неплатоспроможності. Позитивні тенденції підтверджує зростання обсягу чистого оборотного капіталу на 18649 тис. грн.

Результати проведеного аналізу фінансових показників ТОВ «Міськвітло Плюс» свідчать про платоспроможність підприємства, хоча і має незначні проблеми з надлишком високоліквідних активів.

Закономірним і надзвичайно важливим етапом аналізу фінансового стану підприємства є оцінка його фінансової стійкості за абсолютними та відносними показниками, оскільки саме фінансова стійкість є одним із основних чинників, що впливає на досягнення підприємством фінансової рівноваги та стабільності, а також забезпечує ефективний розвиток у довгостроковій перспективі.

У першу чергу, ми здійснили аналіз фінансової стійкості підприємства за абсолютними показниками і визначили її тип за тривимірним показником (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Абсолютні показники фінансової стійкості підприємства за 2018–2022 рр., тис. грн.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Наявність власних оборотних коштів	21057,0	13949,0	7628,0	28513,0	40498,0
Наявність власних і довгострокових позикових джерел	21061,0	13955,0	7740,0	28625,0	40610,0
Загальна величина основних джерел формування запасів	46063,0	72422,0	69103,0	72929,0	85651,0
Загальна величина запасів і витрат	7816,0	14050,0	3167,0	2649,0	15335,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів	13241,0	-101,0	4461,0	25864,0	25163,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних і довгострокових позикових джерел формування запасів	13245,0	-95,0	4573,0	25976,0	25275,0
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	38247,0	58372,0	65936,0	70280,0	70316,0
Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості	1;1;1	0;0;1	1;1;1	1;1;1	1;1;1

Фінансова стійкість - це здатність фінансової системи, компанії, організацій або особистих фінансів витримувати вплив негативних факторів та стрес-ситуацій, таких як економічні кризи, зміни ринкових умов, непередбачувані збитки або зміни у фінансовій політиці.

Прийнято виділяти чотири типи стану підприємства:

- абсолютна фінансова стійкість (трикомпонентний показник ситуації (1;1;1));
- нормальна фінансова стійкість підприємства, що гарантує платоспроможність (трикомпонентний показник ситуації (0;1;1));
- нестійкий фінансовий стан підприємства, пов'язаний з порушенням платоспроможності (трикомпонентний показник ситуації (0;0;1));
- кризовий фінансовий стан (трикомпонентний показник ситуації (0;0;0));

Фінансова стійкість може залежати від низки зовнішніх факторів:

- попит та пропозиція на товари, роботи, послуги;
- сформовані ціни та система ціноутворення;
- рівень фінансової спроможності покупця, його бажання та можливості своєчасно оплачувати зобов'язання;
- нерозвинена система вексельного обігу, інфляція.

У разі трикомпонентний критерій підприємство перебуває в абсолютно стійкому фінансовому стані, що сприятливо характеризує стан підприємства.

Відповідно до проведеної оцінки, підприємство є абсолютно фінансово стійким протягом аналізованого періоду.

У 2019 р. підприємство мало нестійкий фінансовий стан, тобто власних оборотних коштів та довгострокових кредитів не вистачало для покриття запасів і витрат. Така ситуація була зумовлена значними обсягами запасів, особливо у товарній формі, тому проблему вирішила активна збутова політика, і вже в наступному звітному періоді фінансова стійкість підприємства відновилася.

Однак, слід враховувати, що власні оборотні кошти ТОВ «Міськвітло Плюс» мають у своїй структурі переважну частку цільового фінансування, а не забезпечуються повністю за рахунок власного капіталу, тому необхідно також провести аналіз фінансової стійкості підприємства за відносними показниками. Його результати показані в табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Відносні показники фінансової стійкості ТОВ «Міськ-світло Плюс» за 2018 – 2022 рр.

Показники	2018 р.	2019р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 /2018 (+,-)
Коефіцієнт автономії	0,48	0,16	0,15	0,20	0,21	-0,27
Коефіцієнт фінансування	1,08	5,15	5,55	4,04	3,77	2,69
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,19	0,18	0,25	0,27	0,37	0,18
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,46	0,19	0,10	0,38	0,47	0,01
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,38	0,48	0,23	0,90	1,17	0,79

Протягом аналізованого періоду спостерігається стрімке зниження фінансової незалежності підприємства, про що свідчить скорочення коефіцієнта автономії більш ніж удвічі до 0,21. Крім того, даний показник не досягав нормативного значення 0,5 навіть у 2018 р., а його мінімальна величина у 2022 р. становила 0,15. На противагу коефіцієнт фінансування значно перевищував допустимий рівень протягом усього аналізованого періоду і досяг значення 3,77 у 2022 р. Його максимальний рівень також припадає на 2020 р. і складає 5,55. Значення коефіцієнту фінансової стійкості також не відповідає нормі, хоча поступово підвищується з 0,19 у 2018 р. до 0,37 у 2022 р. Це показує, що на кожен гривню залучених коштів припадає 0,37 грн власних коштів.

У той же час величина коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами задовольняє нормативному значенню 0,1 та збільшується протягом 2018-2022 рр. на 0,01 Аналогічно коефіцієнт маневреності власного капіталу перевищує 0 за останні 5 років і навіть досягає у 2022 р. величини 1,17, зростаючи майже втричі. Це свідчить про збільшення можливості підприємства вільно маневрувати власними коштами.

Однак, у цілому аналіз фінансової стійкості ТОВ «Міськ-світло Плюс» дозволив виявити проблему значного зниження частки власного капіталу в структурі пасивів підприємства, що свідчить про розбалансування фінансової стійкості підприємства і необхідність підвищення рівня фінансової автономії

шляхом своєчасного погашення кредиторської заборгованості та збільшення статутного капіталу.

Наступним кроком в процесі оцінки фінансового стану ТОВ «Міськесвітло Плюс» є аналіз ділової активності, який дозволяє визначити ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання основних ресурсів підприємства (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Показники ділової активності підприємства за 2018–2022 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 /2018 (+,-)
Коефіцієнт оборотності активів	0,83	0,81	0,23	0,42	0,51	-0,32
Строк обороту активів, днів	437,92	448,64	1606,64	865,11	717,32	279,40
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,79	3,02	0,75	1,13	1,23	-2,56
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	96,41	120,69	485,10	322,36	297,16	200,75
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5,91	4,15	0,83	1,36	2,06	-3,86
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	61,73	87,95	438,24	268,30	177,42	115,69
Коефіцієнт оборотності основних засобів	1,51	2,80	1,20	2,13	2,44	0,93
Строк обороту основних засобів, днів	241,38	130,18	302,95	171,36	149,40	-91,98
Коефіцієнт оборотності запасів	14,63	10,93	4,95	25,50	8,95	-5,68
Строк обороту запасів, днів	24,95	33,39	73,70	14,31	40,77	15,82
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,54	2,83	1,44	2,44	2,49	0,95
Строк обороту власного капіталу, днів	236,48	129,00	252,91	149,54	146,50	-89,98
Операційний цикл, днів	121,36	154,08	558,81	336,67	337,93	216,57
Фінансовий цикл, днів	59,63	66,13	120,56	68,37	160,51	100,88

Аналіз ділової активності підприємства виявив негативні тенденції зниження основних коефіцієнтів оборотності. Зокрема, коефіцієнт оборотності активів зменшився на 0,32, коефіцієнт оборотності запасів – на 5,68, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості скоротився майже втричі, а кредиторської – в два рази.

І в той же час це зумовлює збільшення строків обороту даних показників. Зокрема, строк обороту активів збільшився на 279 днів, дебіторської заборгованості – на 200 днів, тобто більш ніж удвічі, кредиторської заборгованості – на 115 днів, тобто також майже у два рази, запасів – на 15 днів. Також слід відмітити, що період погашення дебіторської заборгованості зростає дещо більшими темпами, ніж кредиторської. Це говорить про те, що не лише підприємство з кожним роком все повільніше розраховується з постачальниками і підрядниками та іншими суб'єктами, які обслуговують поточну діяльність підприємства, але і споживачі підприємства ще повільніше погашають свої борги. Продовження подібних тенденцій може призвести до втрати підприємством платоспроможності та необхідності припинити господарську діяльність. Крім того, збільшення строків обороту свідчить про неефективне використання активів. Позитивними тенденціями є підвищення коефіцієнтів оборотності основних засобів та власного капіталу, а також відповідне скорочення строків обертання даних ресурсів.

Однак, протягом аналізованого періоду тривалість операційного циклу зросла більш ніж на 200 днів. Це означає, що з кожним роком усе більше часу необхідно для виробництва, продажу та оплати продукції, а отже ефективність діяльності підприємства знижується. Додатне значення фінансового циклу, а також його зростання більш ніж на 100 днів за 5 років показує, що підприємство зазнало потребу в грошових коштах внаслідок отримання кредитів на менш вигідних умовах, ніж надання відстрочок платежів власним дебіторам.

Отже, ділова активність ТОВ «Міськвітло Плюс» поступово знижується внаслідок неефективного використання наявних ресурсів та залучення нових.

Останнім етапом дослідження фінансового стану підприємства є аналіз його рентабельності. Це один із головних вартісних показників ефективності виробництва, який показує ступінь використання капіталу та рівень віддачі активів у процесі господарської діяльності. Основні показники рентабельності

підприємства» наведені в табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Показники рентабельності підприємства за 2018- 2022 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022 р.	Відхилення 2022 / 2018 (+,-)
Коефіцієнт рентабельності активів	0,010	0,010	-0,002	0,010	0,004	-0,006
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,018	0,034	-0,013	0,060	0,021	0,003
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,012	0,012	-0,009	0,025	0,008	-0,003
Коефіцієнт рентабельності продукції	-0,022	-0,012	-0,056	-0,015	-0,049	-0,027

Оскільки 2020 рік був для підприємства збитковим, за даний період коефіцієнти рентабельності є від’ємними, однак протягом 2018-2022 років більшість показників є позитивними і відповідають нормативним значенням.

Коефіцієнт рентабельності активів знизився на 0,006, що показує зменшення ефективності використання активів підприємства. Станом на 2022 р. з 1 грн активів підприємство отримало лише 0,004 грн чистого прибутку.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу збільшився протягом аналізованого періоду на 0,003 і досяг рівня 0,021, що свідчить про зростання ефективності вкладання коштів у дане підприємство. Величина коефіцієнта рентабельності діяльності характеризує ефективність господарської діяльності підприємства, яка знизилася в ТОВ «Міськвітло Плюс» на 0,003 і склала у 2022 р. усього 0,008.

У той же час коефіцієнт рентабельності продукції є від’ємним протягом аналізованого періоду і продовжує знижуватися. Якщо у 2018 р. на 1 грн реалізованої продукції припадало 0,022 грн чистого збитку, то у 2022 р. цей показник досяг значення -0,049. Тобто основна діяльність підприємства є неприбутковою, хоча не можна прослідкувати чітких тенденцій до зміни даного показника, оскільки він дещо підвищувався у 2019 та 2021 роках і знову знижувався в наступних звітних періодах.

Отже, прибутковість підприємства є достатньо нестійкою. Хоча більшість показників і є додатними, однак вони ледве перевищують 0 і в більшості мають тенденцію до зниження.

2.3 Аналіз структури та динаміки витрат підприємства

Дослідження структури та динаміки витрат, а також їх постійний моніторинг необхідні для оцінки ефективності функціонування як усього підприємства, так і його окремих підрозділів. Аналіз і оцінка витрат виробничого підприємства є ключовими етапами управління виробництвом та прийняття стратегічних та тактичних рішень для ефективності бізнесу. Цей процес дозволяє оцінити та керувати витратами усіма доступними способами для максимізації прибутковості та конкурентоспроможності підприємства. Розглянемо основні кроки аналізу та оцінки витрат:

1. Ідентифікація витрат. Першим кроком є збір та ідентифікація всіх видів витрат, які виникають на виробничому підприємстві. Це може включати прямі та непрямі витрати, змінні та постійні витрати.

2. Сортування витрат. Розподілення витрат на групи або категорії (наприклад, сировина, оплата праці, амортизація, загальноадміністративні витрати) допомагає зрозуміти, які аспекти виробництва спричиняють найбільші витрати.

3. Аналіз витрат. Оцінка пропорцій та змін у витратах з часом або відносно обсягів виробництва. Це включає порівняння витрат між різними періодами, виробничими лініями або продуктами.

4. Дослідження витрат на продукцію. Розрахунок витрат на одиницю продукції (наприклад, собівартість продукту) для кожного виду продукції. Це дозволяє приймати рішення про ціноутворення та оптимізацію виробництва.

5. Виявлення невинуватих витрат. Виявлення та аналіз невинуватих або надмірних витрат, які можна зменшити або уникнути. Це може включати

виявлення відхилень від стандартів витрат та знаходження шляхів їх оптимізації.

6. Прогнозування та бюджетування витрат. Розроблення прогнозів майбутніх витрат на основі раніше зібраних даних та факторів, які можуть вплинути на витрати у майбутньому. Це важливо для планування фінансових ресурсів та оптимізації діяльності підприємства.

7. Моніторинг та контроль витрат. Встановлення системи моніторингу та контролю витрат для забезпечення відповідності фактичних витрат планованим, а також вчасного виявлення відхилень та прийняття відповідних коригувальних заходів.

8. Оцінка ефективності витрат. Вимірювання ефективності витрат у виробництві, враховуючи відношення витрат до виробленої продукції та її якості. Це дозволяє визначити, наскільки ефективно використовуються ресурси підприємства.

Загалом, аналіз та оцінка витрат є невід'ємною частиною стратегічного та оперативного управління виробничим підприємством, дозволяючи оптимізувати виробничі процеси, збільшувати ефективність та здійснювати обґрунтовані управлінські рішення.

На основі отриманої інформації фінансові фахівці мають можливість здійснювати достовірне планування діяльності підприємства та оптимізувати її фінансові результати.

Видом економічної діяльності ТОВ «Міськвітло Плюс» є проведення електромонтажних робіт. На кінець 2022 року підприємство займалося 8 проєктами у містах Дніпро, Новомосковськ та Кам'янське, включаючи як житлові будинки, так і громадські будівлі, а також приватні замовлення юридичних осіб. Для того, щоб виявити причину суттєвого підвищення рівня витрати підприємства проаналізуємо їх структуру та динаміку.

Оскільки підприємство складає фінансову звітність, доцільно розглянути особливості формування витрат товариства (табл.2.12).

Таблиця 2.12 – Аналіз витрат і відрахувань підприємства за 2020–2022

рр.

Показники	2020 р.		2021р.		2022 р.		Відхилення 2022 / 2020.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Податок на додану вартість	975,6	17,1	3453,5	17,0	4076,1	16,3	3100,5	317,8
Собівартість реалізованої продукції	4113,8	72,2	15964,0	78,4	19420,0	77,8	15306,2	372,1
Адміністративні витрати	233,0	4,1	356,0	1,7	496,0	2,0	263,0	112,9
Витрати на збут	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші операційні витрати	294,0	5,2	407,0	2,0	891,0	3,6	597,0	203,1
Фінансові витрати	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші витрати від звичайної діяльності	2,0	0,0	3,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0
Податок на прибуток	78,1	1,4	168,8	0,8	77,7	0,3	-0,3	-0,4
Усього витрат і відрахувань	5696,5	100	20352,3	100	24962,8	100	19266,4	338,2

Відповідно до даних фінансової звітності, загальна сума витрат підприємства зросла майже у 4,5 рази – з 5696,5 тис. грн у 2020 р. до 24962,8 тис. грн у 2022 р. Найбільшу питому вагу в структурі витрат займає собівартість реалізованої продукції. Її частка збільшилася на 5% протягом аналізованого періоду, а в абсолютному виразі даний показник зріс більш ніж у 5 разів і досяг величини майже 19,5 млн грн. Вагомою статтею витрат є також відрахування податку на додану вартість, що складають близько 17% від усіх витрат підприємства протягом 2020-2022 рр. Однак, темпи його зростання дещо нижчі за темпи зростання витрат у цілому, що свідчить про зменшення обсягів реалізації продукції та одночасне збільшення частки витрат у структурі виручки від реалізації.

Обсяг інших операційних витрат збільшився в абсолютному вимірі більш ніж у 2 рази, однак їх частка в структурі сукупних витрат дещо зменшилася – з 5,2% до 3,6%. Величина адміністративних витрат підприємства також підвищилася більш ніж удвічі або на 263 тис. грн, у той час як їх питома вага знизилася вдвічі – з 4,1% до 2%. Незначною є частка інших витрат від звичайної діяльності та податку на прибуток.

У цілому структура витрат підприємства відповідає сфері його фінансово-господарської діяльності, оскільки найбільшу частку займають витрати по забезпеченню процесу виробництва, тобто статті собівартості продукції.

Тому розглянемо більш детально формування собівартості продукції ТОВ «Міськвітло Плюс», наведене в табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Аналіз собівартості продукції підприємства за 2020 – 2022 роки

Елемент собівартості	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 / 2020	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Електромонтажні роботи	2281,9	55,5	8295,5	52,0	10051,0	51,8	7769,1	340,5
Матеріали	673,4	16,4	5253,1	32,9	6776,3	34,9	6102,9	906,3
Механізми	456,6	11,1	689,1	4,3	1099,7	5,7	643,1	140,8
Заробітна плата	417,7	10,2	1115,9	7,0	840,9	4,3	423,2	101,3
Інші витрати	284,2	6,9	610,4	3,8	652,1	3,4	367,9	129,5
Усього	4113,8	100	15964,0	100	19420,0	100	15306,2	372,1

Закономірно, що найбільшу питому вагу в структурі собівартості займають електромонтажні роботи, їх частка становить близько половини всієї собівартості, однак поступово знижується протягом аналізованого періоду. В абсолютному вимірі витрати на електромонтажні роботи зросли на 7769,1 тис. грн або майже в 4,5 рази.

Важливою статтею є також витрати на матеріали, питома вага яких складала у 2020 р. 16,4%, однак уже через рік різко підвищилася до 32,9%, а у 2022 р. досягла майже 35%. Абсолютна величина даної статті собівартості збільшилася практично в 10 разів, що пов'язано з активізацією будівництва як старих об'єктів, так і початком роботи з новими замовленнями в 2020 р.

Витрати на машини та механізми склали близько 11% у 2020 р., однак у 2022 р. їх частка знизилася до 5,7%, аналогічні тенденції мають витрати на заробітну плату виробничому персоналу та загальновиробничі витрати. Це

свідчить про значне розширення обсягів реалізації підприємства та масштабів його діяльності.

Важливим елементом аналізу сукупних витрат підприємства є дослідження структури його операційних витрат, яка відображена у фінансовій звітності. Їх структура та динаміка по підприємству наведена в табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Аналіз операційних витрат за елементами ТОВ «Міськ-світло Плюс» за 2020–2022 роки

Елемент операційних витрат	2020		2021		2022		Відхилення 2022 / 2020	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Матеріальні витрати	1459,0	47,9	8346,0	73,7	11517,0	79,0	10058,0	689,4
Витрати на оплату праці	829,0	27,2	1854,0	16,4	1743,0	12,0	914,0	110,3
Відрахування на соціальні заходи	379,0	12,5	738,0	6,5	659,0	4,5	280,0	73,9
Амортизація	32,0	1,1	51,0	0,5	52,0	0,4	20,0	0,0
Інші операційні витрати	345,0	11,3	337,0	3,0	607,0	4,2	262,0	75,9
Усього	3044,0	100	11326,0	100	14578,0	100	11534,0	378,9

Проведений аналіз підтверджує результати окремого дослідження собівартості реалізованої продукції, оскільки найбільша частка в структурі операційних витрат належить матеріальним витратам. До того ж, вона стрімко зросла у період 2020-2021 рр. з 48% до майже 74%, а у 2022 році сягнула 79%. Обсяги зростання абсолютної величини даних витрат становлять більш ніж 10 млн грн протягом аналізованого періоду. Вагомим елементом операційних витрат є також витрати на оплату праці, однак їх частка істотно знизилася більш ніж удвічі протягом 2020-2022 років – з 27% до 12%. Хоча в абсолютному вимірі величина виплаченої заробітної плати збільшилася більш, ніж удвічі або на 914 тис. грн. Закономірно, що аналогічними темпами зростають обсяги відрахувань на соціальні заходи.

Інші операційні витрати зросли лише на 262 тис. грн або 76%, тому їх питома вага в структурі сукупних операційних витрат зменшилася майже втричі – з 11,3% у 2020 р. до 4,2% у 2022 р.

Витрати на амортизацію складають менше 1%, до того ж, їх частка постійно зменшувалася протягом 2020-2022 р.р., оскільки вартість основних фондів підприємства є незначною внаслідок специфіки його діяльності.

Таким чином, найбільш суттєвою статтею витрат підприємства є витрати на сировину і матеріали, які значно зростають під час інтенсифікації виробництва та суттєво впливають на зниження фінансових результатів підприємства.

Варто зазначити, що лише частина сукупних витрат підприємства покривається за рахунок отриманої виручки від реалізації, а інша частина призводить до зростання операційного збитку.

Закономірно зробити висновок, що здійснені в процесі діяльності витрати, підприємство не в змозі покрити за рахунок отриманої виручки від реалізації, що призводить до зростання непокритих операційних збитків.

Щоб визначити, який обсяг реалізації повинен бути у підприємства для покриття своїх витрат, необхідно провести так званий операційний аналіз, або аналіз співвідношення «витрати-обсяг-прибуток» (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 – Операційний аналіз підприємства за 2020–2022 роки

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 / 2020 .	
				тис. грн	%
Виручка від реалізації, тис. грн	4878,1	17267,3	20380,6	15502,5	317,8
Змінні витрати, тис. грн	4113,8	15964,0	19420,0	15306,2	372,1
Постійні витрати, тис. грн	529,0	766	1389,0	860,0	162,6
Операційний прибуток, тис. грн	235,3	537,3	-428,4	-663,7	-282,1
Маржинальний дохід, тис. грн	764,3	1303,3	960,6	196,3	25,7
Коефіцієнт маржинального доходу	0,16	0,08	0,05	-0,1	-69,9
Операційний важіль	3,2	2,4	-2,2	-5,5	-169,0
Коефіцієнт запасу фінансової міцності	0,31	0,41	-0,45	-0,8	-244,9
Точка беззбитковості, тис. грн	3376,3	10148,7	29469,8	26093,5	772,8

Відповідно до проведеного аналізу, маржинальний дохід підприємства збільшився протягом 2020-2022 рр. на 25% або 196,3 тис. грн і склав у 2022 р. 960,6 тис. грн, тобто 5% доходу від реалізації дозволяє покрити постійні витрати та сформувати необхідну величину операційного прибутку. Сила

впливу операційного важеля знизилася протягом аналізованого періоду з 3,2 до 2,2, оскільки зі зростанням обсягів виробництва частка постійних витрат у структурі виручки від реалізації підприємства різко зменшилася.

Однак, оскільки виручка від реалізації у 2022 р. не покриває сукупні витрати підприємства, його операційний прибуток у цьому звітному періоді має від'ємне значення. Відповідно запас фінансової міцності також менше 0 і точка беззбитковості не досягнута. У структурі витрат, змінні витрати займають 90%, це зумовлює високий поріг рентабельності у 2022 р. Тому за доцільне не нарощувати обсяги виробництва, а оптимізувати структуру витрат.

Таким чином, особливості формування витрат на підприємстві полягають у наступному:

- стрімке зростання обсягу витрат підприємства у 2021 р. зумовлене поживавленням попиту на його послуги, у складі яких найбільше збільшилися матеріальні витрати;
- висока частка собівартості реалізованої продукції у структурі витрат;
- собівартість продукції підприємства формується в основному за рахунок електромонтажних робіт та витрат на сировину і матеріали;
- надзвичайно висока частка змінних витрат у структурі сукупних витрат, що досягає 90% і зумовлює високий поріг рентабельності.

Висновки до розділу 2

Товариство з обмеженою відповідальністю «Міськесвітло Плюс» створено у 2016 році для виконання електромонтажних робіт. За період свого існування підприємство виконувало роботи з електромонтажу на території міста Дніпро, а також в інших населених пунктах Дніпропетровської області. Підприємство є комерційною організацією. Воно самостійно, на власний ризик, здійснює діяльність, спрямовану отримання прибутку.

Підприємство складає фінансову звітність та надає широкий спектр послуг, до яких належать електромонтажні роботи, послуги транспорту. На кінець 2022 р. підприємство займалося 8 проектами у містах Дніпро, Новомосковськ та Кам'янське, включаючи як житлові будинки, так і громадські будівлі, а також приватні замовлення юридичних осіб.

Аналіз основних фінансово-економічних показників ТОВ «Міськвітло Плюс» виявив негативні результати: перевищення темпів зростання витрат підприємства над темпами росту його доходів. Це призвело до зниження фінансових результатів, скорочення масштабів діяльності підприємства та його економічного потенціалу.

Результати аналізу фінансового стану ТОВ «Міськвітло Плюс», показали, що матеріально-технічна база підприємства застаріла і використовується неефективно. На даний момент підприємство є ліквідним і платоспроможним, хоча присутні незначні проблеми з надлишком високоліквідних активів. Показники фінансової стійкості є достатньо суперечливими, однак у цілому характеризують істотну фінансову залежність підприємства від залучених джерел грошових коштів і показують його нестабільний фінансовий стан та складні перспективи. Аналіз показників ділової активності свідчить про скорочення підприємством випуску основної продукції та сповільнення його діяльності внаслідок неефективного використання наявних ресурсів та нехтування політикою управління кредиторською та дебіторською заборгованістю. Щодо показників рентабельності, то вони характеризують незначний рівень прибутковості підприємства, який є нестійким і має тенденції до зниження.

Структура витрат підприємства відповідає сфері його господарської діяльності, оскільки найбільшу частку займають витрати по забезпеченню процесу виробництва, тобто статті собівартості продукції. Найбільшу питому вагу в структурі собівартості займають електромонтажні роботи, їх частка становить близько половини всієї собівартості, однак поступово знижується протягом аналізованого періоду. В абсолютному вимірі витрати на електро-

монтажні роботи зросли на 7769,1 тис. грн або майже в 4,5 рази. Важливою статтею є також витрати на матеріали, питома вага яких складала у 2018 р. 16,4%, однак уже через рік різко підвищилася до 32,9%, а у 2022 р. досягла майже 35%. Витрати на машини та механізми склали близько 11% у 2020 р., однак у 2022 р. їх частка знизилася до 5,7%, аналогічні тенденції мають витрати на заробітну плату виробничому персоналу та загальновиробничі витрати. Це свідчить про значне розширення обсягів реалізації підприємства та масштабів його діяльності.

Розглядаючи особливості формування витрат підприємства, наблюдаємо високу частку в структурі витрат складає собівартість реалізованої продукції, яка у свою чергу формується в основному за рахунок електромонтажних робіт та витрат на сировину і матеріали. Крім того, варто відзначити надзвичайно високу частку змінних витрат у структурі сукупних витрат, що досягає 90% і зумовлює високий поріг рентабельності.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТОВ «МІСЬКСВІТЛО ПЛЮС»

3.1 Формування оптимальної структури витрат підприємства з метою покращення фінансових результатів діяльності

Для підприємства важливим напрямом при аналізованні витрат є оцінювання їх відносного рівня. Для цього в роботі розроблено класифікацію показників такого оцінювання шляхом поділу їх на групи за: аналітичним виразом показника; метою застосування; ступенем узагальненості стосовно асортименту та номенклатури продукції; характером витрат; спрямованістю витрат; часовими проміжками, які розглядаються; характером інформації, яку використовують при розрахунку значень показників.

Базуючись на поділі показників за метою застосування, у роботі запропоновано систему оціночних показників, які об'єднано у п'ять груп (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. – Система показників оцінювання відносного рівня витрат підприємства

Назва показників	Формули розрахунку	Розшифровка позначень у формулах розрахунку показників
1. Показники узагальнюючої оцінки відносного рівня витрат підприємства		
1.1. Узагальнюючий показник відносного рівня операційних витрат підприємства	$P_{vzi} = \frac{COB_i}{OD_i}$	COB_i - сукупні операційні витрати підприємства у i -ому періоді, грн.; OD_i - операційний дохід підприємства у i -ому періоді, грн.
1.2. Відносний рівень загальних витрат підприємства	$P_{svzi} = \frac{ЗВ_i}{ЗД_i}$	$ЗВ_i$ - загальні витрати підприємства в i -ому періоді, грн.; $ЗД_i$ - загальні доходи підприємства від усіх видів діяльності в i -ому періоді, грн.
1.3. Відносний нормований рівень витрат підприємства	$P_{vн} = \frac{COB}{COB + K \times E_n}$	K - середня за даний проміжок часу первісна вартість активів підприємства, що приймають участь у виготовленні його продукції, грн.; E_n - середньогалузева прибутковість інвестицій, частка одиниці.
1.4. Приведений відносний рівень витрат підприємства	$P_{вп} = \frac{COB + K \times E_n}{OD}$	

Продовження табл. 3.1

2. Динамічні показники оцінювання відносного рівня витрат підприємства		
2.1. Ендогенний відносний рівень витрат підприємства	$P_{ве} = \frac{COB(V_{оф}; V_{цф}; M_{нф}; B_{нф})}{COB(V_{оф}; V_{цф}; M_{нмін}; B_{нмін})}$	$V_{оф}$ - вектор фактичних натуральних обсягів виготовлення продукції; $V_{цф}$ - вектор фактичних середніх значень цін на відповідні види продукції, грн.; $M_{нф}$ - матриця фактичних норм витрат ресурсів на виготовлення відповідних видів продукції; $M_{нмін}$ - матриця мінімально можливих норм витрат ресурсів на виготовлення відповідних видів продукції; $B_{нф}$ - фактична величина непрямих витрат на виготовлення продукції, грн.; $B_{нмін}$ - мінімально можлива величина непрямих витрат на виготовлення продукції, грн.
2.2. Ендогенний трендовий відносний рівень витрат підприємства	$P_{вте} = \frac{COB(V_{об}; V_{цб}; M_{нб}; B_{нб})}{COB(V_{об}; V_{цб}; M_{нмін}; B_{нмін})}$	$V_{об}$ - вектор базових натуральних обсягів виготовлення продукції; $V_{цб}$ - вектор базових середніх значень цін на відповідні види продукції, грн.
3. Показники тенденцій зміни фінансових результатів діяльності підприємства		
3.1. Еластичність витрат підприємства за чистим доходом	$e_{чд}^{сн} = \frac{(COB_1 - COB_0) / COB_0}{(ОД_1 - ОД_0) / ОД_0}$	COB_0, COB_1 - сукупні операційні витрати підприємства відповідно у базовому та звітному періодах, грн.; $ОД_0, ОД_1$ - операційний дохід підприємства відповідно у базовому та звітному періодах, грн.
3.2. Граничний рівень витрат підприємства	$P_{вг} = \frac{COB_1 - COB_0}{ОД_1 - ОД_0}$	COB_0, COB_1 - сукупні операційні витрати підприємства відповідно у базовому та звітному періодах, грн.; $ОД_0, ОД_1$ - операційний дохід підприємства відповідно у базовому та звітному періодах, грн.
3.3. Граничний рівень витрат, з прив'язкою до рівня прибутковості виробництва	$P_{вг}^{ск} = \frac{COB_1 \times K_0 - COB_0 \times K_1}{ОД_1 \times K_0 - ОД_0 \times K_1}$	K_0, K_1 - середня за даний період вартість основних засобів та оборотних коштів підприємства, які приймають участь у виготовленні його продукції, відповідно у базовому та звітному періодах, тис. грн.
4. Показники оцінки відносного рівня використання окремих видів витрат та аналізування динаміки цього рівня		
4.1. Відносний рівень певного виду поточних витрат підприємства	$P_{вi} = \frac{B_i}{B}$	B_i - величина i -ого виду витрат підприємства у даному періоді, грн.; B - розмір витрат з найменшим рівнем їх керованості у даному періоді, грн.
4.2. Показник співвідношення між поточними та інвестиційними витратами	$P_{в}^{пк} = \frac{COB}{K \times P_{вп}}$	COB - сукупні операційні витрати за певний період, грн.; K - середня за даний період вартість основних фондів та оборотних коштів підприємства, що приймають участь у виробництві його продукції, грн.; $P_{вп}$ - рівень використання виробничої потужності підприємства у даному періоді, грн.
4.3. Показники витрат на одиницю відповідного цим витратам виду ресурсів	$PB_i = \frac{B_i}{P_i}$	P_i - розмір i -ого виду ресурсів підприємства у даному періоді, грн.

Продовження табл.3.1

4.4. Коефіцієнт еластичності розміру певного виду витрат відносно чистого доходу	$K_{ев} = \frac{B_{i1} - B_{i0}}{B_{i0}} / \frac{ЧД_1 - ЧД_0}{ЧД_0}$	B_0, B_1 - розмір витрат i -ого виду відповідно у базовому та звітному періодах, грн.
4.5. Коефіцієнт еластичності відносного розміру певного виду витрат підприємства за відносним розміром його чистого доходу	$K'_{ев} = \frac{\frac{B_{i1} - B_{i0}}{P_{i1} - P_{i0}}}{\frac{B_{i0}}{P_{i0}}} / \frac{\frac{ЧД_1 - ЧД_0}{P_{i1} - P_{i0}}}{\frac{ЧД_0}{P_{i0}}}$	P_i - розмір i -ого виду ресурсів підприємства у даному періоді, грн.; B_0, B_1 - розмір витрат i -ого виду відповідно у базовому та звітному періодах, грн.; $ЧД_j$ - чистий дохід від виготовлення одиниці i -ого виду продукції, грн.
4.6. Динамічний показник рівня витрат за певною їх групою, який передбачає зв'язку його розміру до зміни величини прибутку	$P_{вд} = \frac{\Delta B_i}{\Delta ЧД_{вi} - \Delta B_{вi}}$	ΔB_i приріст i -ого виду витрат у звітному періоді порівняно із базовим періодом, грн.; $\Delta ЧД_{вi}$ - приріст чистого доходу підприємства викликаний приростом i -ого виду витрат, грн.; $\Delta B_{вi}$ - приріст усіх інших витрат внаслідок зростання i -ого виду витрат, грн.
5. Показник оцінки складу та структури виробничої програми підприємства		
5.1. Модифікований відносний рівень операційних витрат підприємства	$P_{взми} = \frac{СП_i - M_i}{ЧД_i - M_i}$	$СП_j$ - повна собівартість одиниці i -ого виду продукції, грн.; M_j - матеріальні витрати на виготовлення одиниці i -ого виду продукції, грн.; $ЧД_j$ - чистий дохід від виготовлення одиниці i -ого виду продукції, грн.

Зокрема, показник приведенного відносного рівня витрат підприємства являє собою один з узагальнюючих індикаторів ефективності його діяльності, при цьому, у випадку, коли значення цього показника є меншим за одиницю, це свідчить про те, що підприємство отримує надприбуток.

Запропонована система показників дозволяє виявити додаткові резерви зниження величини витрат та зростання економічних результатів діяльності підприємств. На базі аналізу витрат і прибутку розроблено заходи щодо оптимізації витрат на підприємстві, які дозволять збільшити обсяг продажів і знизити собівартість продукції, що надасть можливість підприємству вкладати вивільнені засоби в розвиток та розширення власного виробництва, а це, у свою чергу, сприятиме впровадженню нової техніки, підвищенню ефективності виробництва та зростанню рівня прибутковості підприємства в цілому.

Усе частіше необхідність зменшення собівартості продукції (або послуг) та зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку змушують підприємства шукати нові шляхи й методи оптимізації поточних витрат та економії ресурсів.

Прибуток будь-якого підприємства як основний показник ефективності його діяльності є функцією від багатьох факторів, основними з яких прийнято виділяти обсяг виробництва продукції, її асортимент, витрати на її виробництво та реалізацію, якість, ритмічність роботи підприємства.

Найпершим фінансовим результатом, який розраховує підприємство, є валовий прибуток, величина якого становить різницю між доходом від реалізації продукції та її собівартістю. Схематично фактори, що впливають на валовий прибуток підприємства, зображені на рис. 3.1.

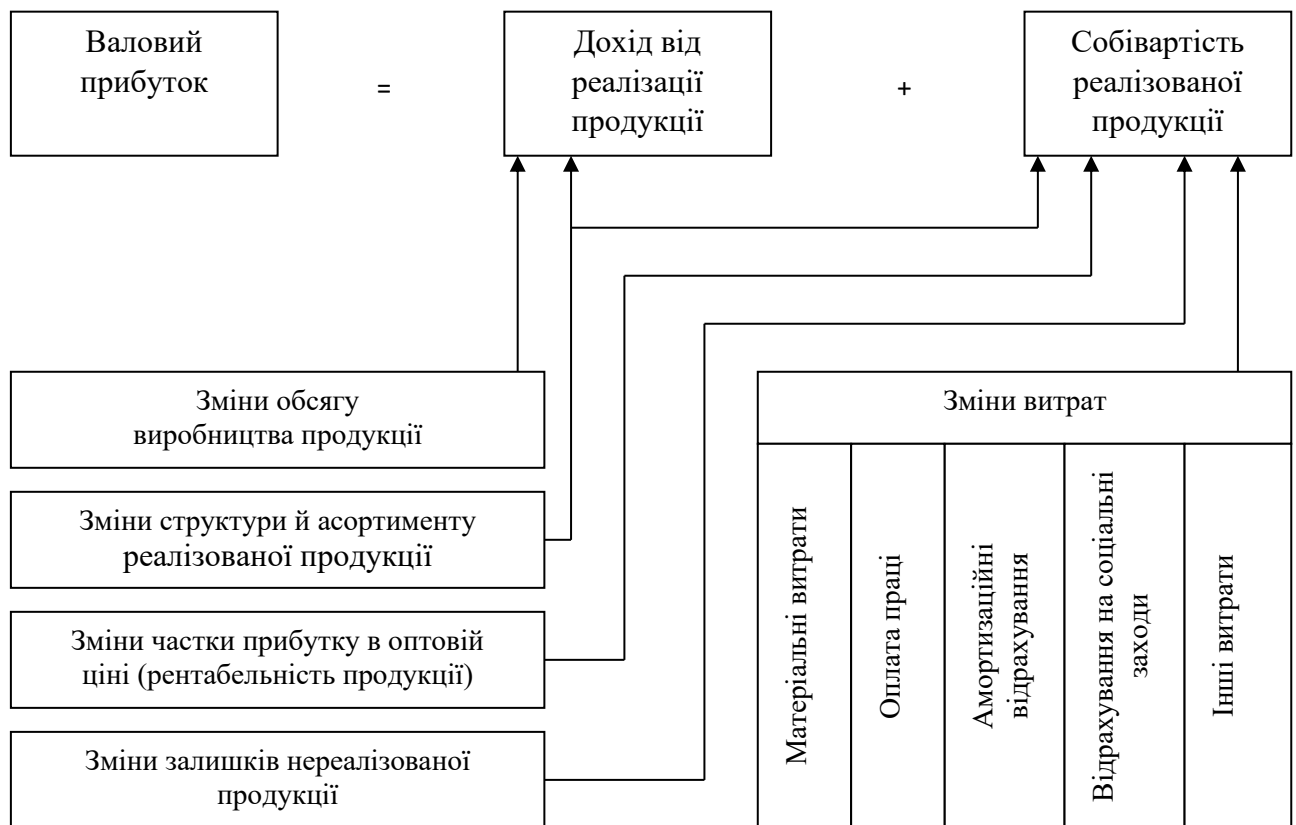

Рисунок 3.1 – Фактори впливу на валовий прибуток підприємства [21]

Щоб визначити, які фактори найбільш суттєво впливають на

формування фінансового результату ТОВ «Міськвітло Плюс», ми здійснили факторний аналіз валового прибутку підприємства за 2021–2022 рр., результати якого наведені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Факторний аналіз валового прибутку підприємства за 2021-2022 рр., тис. грн

Фактор	2021 р.	2022 р.
Вплив зміни обсягу реалізації	2201,6	282,1
Вплив зміни структури й асортименту реалізованої продукції	-260,5	-47,2
Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції	-1402,1	-577,7
Загальна зміна валового прибутку	539,0	-342,7

Аналіз даних таблиці свідчить про те, що у 2021р. валовий прибуток становив 539 тис. грн, чому в першу чергу сприяло зростання обсягу реалізації – на 2201,6 тис. грн. Проте, значний негативний вплив на фінансовий результат підприємства здійснила зміна рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції, що зумовила зниження валового прибутку майже на 1,5 млн грн. Дещо вплинули на зменшення даного показника і зміни структури й асортименту реалізованої продукції, однак лише на 260,5 тис. грн.

У той же час у 2022 р. ситуація змінилася: обсяг валового прибутку підприємства знизився на 342,7 тис. грн, що було зумовлено в найбільшій мірі зростанням рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції – на 577,7 тис. грн. Негативним фактором виступили також зміни структури й асортименту реалізованої продукції, що скоротили валовий прибуток майже на 50 тис. грн. Вплив зміни обсягу реалізації на фінансовий результат значно зменшився і не досяг навіть 300 тис. грн.

Відповідно до мети нашого дослідження, необхідно оцінити вплив витрат підприємства на фінансові результати його діяльності. Найбільш яскравим показником ефективності функціонування підприємства є його чистий прибуток, а в структурі витрат, за результатами наших розрахунків

(див. табл. 2.12), найбільшу питому вагу займає собівартість реалізованої продукції. Тому ми вважаємо за доцільне оцінити вплив собівартості на величину чистого прибутку підприємства. Витрати в цілому та собівартість реалізованої продукції в їх структурі в значній мірі визначають фінансові результати діяльності підприємства, і в динаміці їх вплив зростає. На основі цього ми пропонуємо розробити заходи з оптимізації витрат ТОВ «Міськесвітло Плюс» за такими напрямками:

- зниження рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції;
- зниження собівартості продукції;
- оптимізація асортименту реалізованої продукції.

Оскільки витрати в значній мірі визначають рівень отриманого прибутку, у якості одного з основних напрямів підвищення ефективності функціонування підприємства доцільно розглядати зниження їх обсягів за рахунок економії. Однак, слід враховувати, що не завжди резерви зменшення витрат є коректними, вони можуть завдавати шкоди споживачам через використання неякісних матеріалів, невиконання окремих операцій у виготовленні продукції з метою зменшення витрат на її виробництво тощо. Тому необхідно обережно ставитися до зниження витрат та завжди прогнозувати наслідки прийнятих управлінських рішень у цій сфері.

У структурі витрат завжди є окремі статті, за якими можна економити ресурси, зменшуючи тим самим загальну суму витрат та збільшуючи прибуток. Проте, досліджуючи абсолютні величини витрат, важко виявити можливість їх зниження. Тому ми вважаємо за доцільне розрахувати рівень витрат на 1 грн чистого доходу підприємства та шляхом порівняння знайти мінімальний рівень протягом аналізованого періоду (табл. 3.3).

Наведені в табл. 3.3 дані свідчать про те, що підприємство досягло мінімального рівня витрат на 1 грн чистого доходу в 2022 р. лише за такими статтями, як витрати на оплату праці та загальновиробничі витрати. За всіма іншими статтями здійснювалося перевитрачання ресурсів, а це значить, що існує резерв зниження витрат.

Таблиця 3.3 – Рівень витрат на 1 грн чистого доходу за 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Мінімальний рівень витрат
	тис. грн.	на 1 грн. ЧД	тис. грн.	на 1 грн. ЧД	тис. грн.	на 1 грн. ЧД	
Чистий дохід	4878,1	-	17267,3	-	20380,6	-	-
Електромонтажні роботи	2281,9	0,4678	8295,5	0,4804	10051,0	0,4932	0,4678
Матеріали	673,4	0,1380	5253,1	0,3042	6776,3	0,3325	0,1380
Механізми	456,6	0,0936	689,1	0,0399	1099,7	0,0540	0,0399
Витрати на оплату праці	417,7	0,0856	1115,9	0,0646	840,9	0,0413	0,0413
Загальновиробничі витрати	501,4	0,1028	881,2	0,0510	838,5	0,0411	0,0411
Адміністративні витрати	232,8	0,0477	356,2	0,0206	495,6	0,0243	0,0206
Усього витрат	4563,8	0,9356	16591,0	0,9608	20102,0	0,9863	0,9356

У табл. 3.4 наведено порівняння наявного рівня витрат підприємства та розрахованого оптимального рівня станом на 2022 рік.

Таблиця 3.4 – Визначення обсягів економії / перевитрат ресурсів підприємства у 2022 р.

Стаття витрат	Фактичний рівень		Оптимальний рівень		Економія / перевитрати	
	на 1 грн. ЧД	тис. грн.	на 1 грн. ЧД	тис. грн.	на 1 грн. ЧД	тис. грн.
Електромонтажні роботи	0,4932	10051,00	0,4678	9533,73	-0,0254	-517,27
Матеріали	0,3325	6776,30	0,1380	2813,45	-0,1944	-3962,85
Механізми	0,0540	1099,70	0,0399	813,34	-0,0141	-286,36
Витрати на оплату праці	0,0413	840,90	0,0413	840,90	-	-
Загальновиробничі витрати	0,0411	838,50	0,0411	838,50	-	-
Адміністративні витрати	0,0243	495,60	0,0206	420,42	-0,0037	-75,18
Усього витрат	0,9863	20102,00	0,9356	15260,35	-0,0508	-4841,65

Отже, рівень загальних витрат на 1 грн чистого доходу в 2022 р. на 0,0508 перевищує оптимальний, що в абсолютному вимірі становить майже 5 млн грн і свідчить про неефективність системи управління витратами підприємства. Однак, у той же час ця сума становить резерв зниження витрат підприємства. Найбільшим є рівень перевитрачання матеріалів на виконання робіт, який становить 0,1944 і призводить до надлишкового витрачання майже

4 млн грн. За іншими статтями рівень перевитрачання є значно нижчим і не перевищує 0,03, однак у будь-якому разі сума їх перевитрачання досягає майже 1 млн грн. Тому доцільно зосередити зусилля на зниженні матеріальних витрат підприємства.

З метою вдосконалення системи управління витратами на підприємстві ми вважаємо за необхідне здійснити прогноз витрат на 2023 р. за допомогою екстраполяції та визначити оптимальний рівень на наступний період, враховуючи їх мінімальний рівень, визначений на основі даних попередніх періодів.

Враховуючи темпи зростання чистого доходу за 2020 – 2022 рр., ми визначили прогнозний обсяг чистого доходу підприємства на 2023 р. методом екстраполяції, який становить 25802,2 тис. грн. На основі цього розраховані показники витрат, наведені табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Визначення планових та оптимальних показників витрат підприємства у 2023 р.

Стаття витрат	Плановий рівень		Оптимальний рівень		Економія /перевитрати	
	на 1 грн. ЧД	тис. грн.	на 1 грн. ЧД	тис. грн.	на 1 грн. ЧД	тис. грн.
Електромонтажні роботи	12703,0	0,4923	12069,9	0,4678	-633,1	-0,0245
Матеріали	8811,4	0,3415	3561,9	0,1380	-5249,6	-0,2035
Механізми	1230,8	0,0477	1029,7	0,0399	-201,1	-0,0078
Витрати на оплату праці	1108,9	0,0430	1064,6	0,0413	-44,3	-0,0017
Загальновиробничі витрати	993,2	0,0385	1061,6	0,0411	68,4	0,0026
Адміністративні витрати	558,6	0,0217	532,3	0,0206	-26,4	-0,0010
Усього витрат	25405,9	0,9846	19319,9	0,9356	-6086,0	-0,0491

Проаналізувавши наведені в табл. 3.5 дані, можна стверджувати, що за умови збереження наявних темпів росту виручки і витрат та без удосконалення системи управління витратами підприємства перевитрата ресурсів у 2023 р. становитиме більше 6 млн грн. Такі тенденції стосуються всіх статей витрат, крім загальновиробничих, однак економія за цією статтею складе лише близько 70 тис. грн, що ніяк не може покрити обсяги перевитрачання за

іншими статтями.

Отже, за умови використання резервів зниження витрат, підприємство може підвищити свої фінансові результати на 6086 тис. грн.

Враховуючи специфіку сфери діяльності ТОВ «Міськвітло Плюс», ми вважаємо за доцільне реалізацію заходів зі зниження витрат за такими статтями, як матеріальні витрати, витрати на оплату праці та адміністративні витрати. Перші два напрями включаються в собівартість реалізованої продукції, тому сприятимуть зменшенню її рівня (Додаток Б).

Резервами скорочення матеріальних витрат на ТОВ «Міськвітло Плюс» можна визначити:

- зміна постачальників сировини і матеріалів з метою залучення ресурсів за більш низькими цінами;
- повніше використання сировини і матеріалів при виконанні робіт;
- посилення контролю на виробництві з метою уникнення випадків розкрадання будівельних матеріалів.

До резервів зниження витрат підприємства на оплату праці варто віднести:

- підвищення продуктивності праці шляхом побудови ефективної системи стимулювання працівників;
- оптимізація чисельності працівників окремих категорій і професій;
- підвищення кваліфікації працівників.

До резервів зниження адміністративних витрат підприємства можна віднести такі заходи:

- оптимізація чисельності управлінського персоналу, що дозволить знизити як витрати на їх оплату праці, так і відрахування до фондів соціального страхування;
- пошук нових обслуговуючих банків з метою зниження витрат за розрахунково-платіжне обслуговування;
- обережна експлуатація наявної оргтехніки, що дозволить знизити витрати на її ремонт.

Отже, система управління витратами ТОВ «Міськвітло Плюс» є неефективною, оскільки рівень витрат на 1 грн чистого доходу на кінець аналізованого періоду за більшістю статей перевищує мінімальний. Однак, за рахунок цього підприємство має у своєму розпорядженні значні резерви зниження витрат, зокрема в розрізі матеріальних, адміністративних та витрат на оплату праці. За умови використання всіх наявних резервів фінансовий результат діяльності підприємства можна збільшити на суму близько 6 млн грн.

3.2 Оптимізація асортименту продукції ТОВ «Міськвітло Плюс»

В умовах ринкової економіки з метою підвищення конкурентоспроможності кожне підприємство повинно сформувати ефективну систему управління витратами не лише в розрізі окремих статей, а і за асортиментом виробленої продукції. Визначивши, які види виробленої продукції є найменш витратними та приносять більший прибуток, а які навпаки вимагають значного витрачання ресурсів та не окупаються, менеджери підприємства можуть оптимізувати асортимент таким чином, щоб забезпечити досягнення максимального ефекту від провадження господарської діяльності, тобто максимізувати фінансові результати.

Очевидно, що на стадіях впровадження та насичення необхідно планувати збільшення продукції, а під час спаду доцільно розглядати варіанти ринкової новизни товарів або припинити їх випуск.

Основними завданнями оптимізації асортименту є такі:

- оптимізація номенклатури асортименту з урахуванням споживчих характеристик та особливостей технології виробництва;
- оновлення продукції в цілому та по окремих видах з урахуванням життєвого циклу товару;
- оптимальне співвідношення нової та «старої» продукції у виробничій програмі;

- оптимальне співвідношення нових та засвоєних ринків збуту;
- рівень оновлення товарів;
- зняття з виробництва товарів, що втратили ринкову позицію [25].

Специфіка будівельної сфери, у якій функціонує ТОВ «Міськвітло Плюс», дозволяє виділити витрати за окремими проектами підприємства та згрупувати їх за певними напрямками діяльності відповідно до призначення збудованих об'єктів. Ми віднесли до таких напрямів житлове будівництво, будівництво громадських будівель та замовлення підприємств. Динаміка та структура витрат за визначеними напрямками діяльності наведена в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Структура та динаміка витрат за напрямками діяльності підприємства за 2020-2022 рр.

Напрямок діяльності	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 / 2020.		
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	% у структурі
Житлове будівництво	2933,4	64,3	12341,0	74,9	13798,0	69,3	10864,6	370,4	5,0
Будівництво громадських будівель	11,0	0,2	0,0	0,0	5352,6	26,9	5341,6	48560,0	26,6
Замовлення підприємств	1619,4	35,5	4140,4	25,1	772,8	3,9	-846,6	-52,3	-31,6
Усього	4563,8	100	16481,4	100	19923,4	100	15359,6	336,6	-

Аналіз наведених даних дає можливість зробити висновок, що найбільшу питому вагу займає житлове будівництво, частка якого збільшилася протягом останніх трьох років на 5% і становила у 2022 році майже 70%, що в абсолютному виразі склало 13798 тис. грн. Інші напрями діяльності є нестабільними з точки зору функціонування підприємства, зокрема, частка витрат на будівництво громадських будівель зросла на 26,6% з лише 0,2% у 2020 р. до майже 27% у 2022 р., у той час як такі проекти у 2021 р. були взагалі відсутні. Обсяги витрат на виконання замовлень підприємств скоротилися більш ніж удвічі з 1619 тис. грн на початку періоду до 773 тис. грн наприкінці,

а їх питома вага знизилася майже на 32% і становила в 2022 р. лише 3,9%.

Отже, стабільними в структурі побудованих підприємством об'єктів є лише обсяги житлового будівництва, які зростають пропорційно зі збільшенням загальної суми витрат ТОВ «Міськвітло Плюс», а замовлення інших підприємств та будівництво громадських будівель значно коливаються під впливом зовнішньої кон'юнктури.

Ми вважаємо за доцільне детальніше розглянути асортимент проєктів досліджуваного підприємства та здійснити їх операційний аналіз станом на 2022 р. (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Операційний аналіз проєктів підприємства за 2022 рік

Об'єкт	<i>VC</i> , тис. грн	<i>FC</i> , тис. грн	<i>TR</i> , тис. грн	<i>MR</i> , тис. грн	k_{MR} , тис. грн	<i>EBIT</i> , тис. грн
Ж/буд. ЖК «Дніпровська Брама», м. Дніпро	11140,6	989,0	12065,3	924,7	0,08	-64,3
Ж/буд. ЖК «Затишний 2», м. Дніпро	1483,8	298,6	1767,1	283,3	0,16	-15,3
Ж/буд. ЖК «Зоря Холл», м. Кам'янське	51,2	13,4	54,9	3,7	0,07	-9,7
ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ», м. Дніпро	628,6	144,2	1073,7	445,1	0,41	300,9
Бізнес – центр Грушевський, м. Дніпро	388,7	46,7	495,0	106,3	0,21	59,6
Капремонт площі Перемоги, м. Дніпро	2097,3	603,3	2704,7	607,4	0,22	4,1
Стадіон, м. Синельникове	1290,0	268,8	1561,4	271,4	0,17	2,6
Лікарня № 6, м. Дніпро	588,0	69,8	658,5	70,5	0,11	0,7
Усього	17668,2	2433,8	20380,6	2712,4	0,13	278,6

Проаналізувавши розраховані дані, ми дійшли висновку, що, незважаючи на стабільність, напрям житлового будівництва є для підприємства збитковим. До того ж, коефіцієнт валової маржі за житловими будинками низький, зокрема для житлового будинку ЖК «Дніпровська Брама», становить 0,08, а для Бізнес – центру Грушевський – 0,07. Однак, для житлового будинку ЖК «Затишний 2», даний коефіцієнт дещо перевищує середній по підприємству і досягає значення 0,16, незважаючи на збитковість

даного проєкту. Найбільший операційний прибуток – більш, ніж 300 тис. грн – підприємство отримало від виконання замовлення ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ», коефіцієнт валової маржі за даним проєктом також є найвищим і становить 0,41. Однак, цей проєкт є єдиним у 2022 р. за напрямом замовлення підприємств, що можна вважати недоліком асортиментної політики підприємства. Громадські будівлі є прибутковим напрямом діяльності, однак суми прибутків за даними проєктами є незначними, коефіцієнти валової маржі дещо перевищують середнє значення по підприємству. Найвищий фінансовий результат підприємство отримало від проведення будівельних робіт Бізнес – центра Грушевський, який досяг майже 60 тис. грн. Частка маржинального доходу в чистому доході від реалізації за даним проєктом склала 0,21. Достатньо високий коефіцієнт валової маржі на рівні 0,22 сформувався також за проєктом капітального ремонту площі Перемоги, однак, операційний прибуток від нього склав лише 4,1 тис. грн.

Оскільки частина прибутків, отриманих від виконання замовлень підприємств та будівництва громадських будівель, витрачається на покриття збитків від житлового будівництва, було б доцільно запропонувати відмову від реалізації останніх проєктів, однак це призведе до перерозподілу постійних витрат, що може зумовити збитковість за іншими напрямками діяльності, особливо враховуючи те, що значна їх частка припадає на будівництво житлових комплексів «Дніпровська Брама» та «Затишний 2».

Враховуючи вищезазначене, ми вважаємо за необхідне математично обґрунтувати зміни в структурі напрямів діяльності ТОВ «Міськвітло Плюс» за допомогою вирішення задачі лінійного програмування. Типова схема оптимізаційного методу формування асортименту продукції підприємства зображена на рис. 3.2.

У якості цільової функції, тобто основного показника, який матиме максимальне чи мінімальне значення, може виступати: прибуток (максимізація); обсяг продажу (максимізація); собівартість (мінімізація) [21].

Рисунок 3.2 – Схема оптимізаційного методу формування асортименту

Враховуючи специфіку сфери будівництва та неможливість визначити фізичні обсяги виробництва, ми здійснимо оптимізацію на основі вартісного показника – величини витрат на 1 грн чистого доходу. Тому доцільно обрати за цільову функцію максимізацію обсягу продажу, що виражена в нашому випадку у показнику чистого прибутку від реалізації.

Вихідні дані для вирішення задачі лінійного програмування наведені в табл. 3.8.

Таблиця 3.8 – Витрати ТОВ «Міськвітло Плюс» за 2022 рік, тис. грн.

Проект	Стаття витрат						Всього
	ЕМР	матеріали	механізми	зарплата	ЗВВ	адмін. витрати	
Ж/буд. ЖК «Дніпровська Брама», м. Дніпро	6064,8	4666,8	300,4	409,0	340,6	348,0	12129,6
Ж/буд. ЖК «Затишний 2», м. Дніпро	891,2	510,8	135,0	81,8	121,4	42,2	1782,4
ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ», м. Дніпро	386,4	188,9	40,1	53,3	87,7	16,4	772,8
Бізнес - центр Грушевський, м. Дніпро	217,7	117,0	14,8	54,0	23,1	8,8	435,4

Продовження табл.3.8

Ж/буд. ЖК «Зоря Холл», м. Кам'янське	32,3	15,2	3,4	3,7	7,9	2,1	64,6
Капремонт площі Перемоги, м. Дніпро	1350,3	572,4	389,3	174,6	177,4	36,6	2700,6
Стадіон, м.Синельникове	779,4	457,1	193,2	53,5	48,7	26,9	1558,8
Лікарня № 6, м. Дніпро	328,9	248,1	23,5	11,0	31,7	14,6	657,8
Усього	10051,0	6776,3	1099,7	840,9	838,5	495,6	20102,0

Враховуючи, що чистий дохід від реалізації продукції підприємства у 2022 р. становив 20380,6 тис. грн, та на основі даних, наведених у табл. 3.8 ми обрахували рівень витрат, що припадає на 1 грн чистого доходу (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Розподіл рівня витрат на 1 грн чистого доходу підприємства за проектами за 2022 р.

Проект	Стаття витрат						Всього
	ЕМР	матеріали	механізми	зарплата	ЗВВ	адмін. витрати	
Ж/буд. ЖК «Дніпровська Брама», м. Дніпро	0,298	0,229	0,015	0,020	0,017	0,017	0,595
Ж/буд. ЖК «Затишний 2», м. Дніпро	0,044	0,025	0,007	0,004	0,006	0,002	0,087
ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ», м. Дніпро	0,019	0,009	0,002	0,003	0,004	0,001	0,038
Бізнес - центр Грушевський, м. Дніпро	0,011	0,006	0,001	0,003	0,001	0,000	0,021
Ж/буд. ЖК «Зоря Холл», м. Кам'янське	0,002	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,003
Капремонт площі Перемоги, м. Дніпро	0,066	0,028	0,019	0,009	0,009	0,002	0,133
Стадіон, м.Синельникове	0,038	0,022	0,009	0,003	0,002	0,001	0,076
Лікарня № 6, м. Дніпро	0,016	0,012	0,001	0,001	0,002	0,001	0,032
Усього	0,493	0,332	0,054	0,041	0,041	0,024	0,986

Наступним етапом є вибір обмежень цільової функції. Враховуючи специфіку витрат як економічного показника, доцільним є, на нашу думку, обмеження їх обсягу нормативними значеннями, які представлені в табл. 3.10.

Крім того, суми витрат за окремими статтями не повинні перевищувати обсяги фактично здійснених витрат, а також отримані значення мають бути додатними.

Таблиця 3.10 – Норми витрат підприємства за 2022 р., тис. грн

Проект	Стаття витрат						Всього
	ЕМР	матеріали	механізми	зарплата	ЗВВ	адмін. витрати	
Ж/буд. ЖК «Дніпровська Брама», м. Дніпро	6000,5	4667,6	316,6	407,9	477,5	41,4	11911,5
Ж/буд. ЖК «Затишний 2», м. Дніпро	875,9	511,2	103,3	81,1	135,2	12,4	1719,1
ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ», м. Дніпро	687,3	278,8	164,5	52,9	154,1	15,6	1353,2
Бізнес - центр Грушевський, м. Дніпро	277,3	134,4	33,3	54,3	42,4	4,3	546,0
Ж/буд. ЖК «Зоря Холл», м. Кам'янське	22,6	16,2	0,5	2,7	2,6	0,2	44,8
Капремонт площі Перемоги, м. Дніпро	1354,4	570,9	300,5	172,6	278,2	5,8	2682,4
Стадіон, м.Синельникове	782,0	456,1	242,6	24,9	41,0	5,3	1551,9
Лікарня № 6, м. Дніпро	329,6	248,3	21,5	10,9	44,2	1,4	655,9
Усього	10329,6	6883,5	1182,8	807,3	1175,2	86,4	20464,8

Отже, ми маємо такі вихідні умови задачі лінійного програмування:

- цільова функція – максимізація чистого доходу (сума добутків витрат на одиницю чистого доходу (табл. 3.9) та отриманих значень абсолютної величини витрат);
- величини отриманих значень витрат не перевищують нормативи (табл. 3.10);
- значення підсумкового рядка за статтями витрат отриманої таблиці не перевищують значень підсумкового рядка табл. 3.8;
- отримані значення не менше нуля (Додаток В).

Математична модель даної задачі складається з цільової функції (3.1) та системи обмежень (3.2) і має такий вигляд:

$$\max F = \sum c_{ij} x_{ij}, \quad (3.1)$$

$$\begin{cases} x_{ij} \leq a_{ij}; \\ \sum x_{i1} \leq b_1; \\ \sum x_{i6} \leq b_6; \\ x_{ij} \leq 0. \end{cases} \quad (3.2)$$

- де F – величина чистого доходу підприємства;
 c_{ij} – рівень витрат на 1 грн чистого доходу ($i = 1,8$), ($j = 1,6$);
 x_{ij} – сума витрат за окремими проектами та статтями;
 a_{ij} – норма витрат за окремими проектами та статтями;
 b_j – сума норм витрат за окремими статтями.

За допомогою інструмента MS Excel «Поиск решения» ми визначили оптимальні обсяги витрат, які наведені в табл. 3.11.

Таблиця 3.11 – Оптимальний розподіл витрат за проектами підприємства у 2022 р., тис. грн

Проект	Стаття витрат						Всього
	ЕМР	матеріали	механізми	зарплата	ЗВВ	адмін. витрати	
Ж/буд. ЖК «Дніпровська Брама», м. Дніпро	6000,5	4667,6	316,6	407,9	477,5	41,4	11911,5
Ж/буд. ЖК «Затишний 2», м. Дніпро	875,9	511,2	103,3	81,1	82,8	12,4	1666,7
ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ», м. Дніпро	687,3	278,8	136,7	52,9	0	15,6	1171,3
Бізнес - центр Грушевський, м. Дніпро	21,3	43,4	0	54,3	0	4,3	123,3
Ж/буд. ЖК «Зоря Холл», м. Кам'янське	0	0	0	2,7	0	0,2	2,9
Капремонт площі Перемоги, м. Дніпро	1354,4	570,9	300,5	172,6	278,2	5,8	2682,4
Стадіон, м. Синельникове	782	456,1	242,6	24,9	0	5,3	1510,9
Лікарня № 6, м. Дніпро	329,6	248,3	0	10,9	0	1,4	590,2
Усього	10051	6776,3	1099,7	807,3	838,5	86,4	19659,2

Розв'язання задачі лінійного програмування показало, що проведення робіт із будівництва житлового комплексу ЖК «Зоря Холл» не є доцільним, оскільки, відповідно до оптимального розподілу, більшість витрат за цим проектом повинна дорівнювати 0. Крім того, на основі дослідження можна зробити висновок про перегляд необхідності виконання робіт у лікарні № 6, Бізнес - центрі Грушевський, на стадіоні та у ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ», оскільки окремі статті витрат за цими проектами не дозволяють максимізувати

чистий дохід підприємства.

Недоцільним є продовження робіт за першим проектом, тому що, відповідно до операційного аналізу (табл. 3.7), його частка валової маржі в чистому доході нижче середнього значення по підприємству, а операційний прибуток ледве перевищує 0.

Розглядаючи такі проекти громадських будівель, як Бізнес - центр Грушевський та стадіон, можна зазначити, що розраховані за ними коефіцієнти маржинального доходу (табл. 3.7) перевищують середнє значення 0,13, а отримані прибутки займають значну питому вагу для покриття збитків від інших проектів. Тому, незважаючи на недоцільність окремих груп витрат, ми вважаємо за необхідне продовжувати виконання зазначених об'єктів.

Стосовно ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ», то дане замовлення забезпечує підприємству найбільший операційний прибуток та має найвищий коефіцієнт маржинального доходу (табл. 3.7), тому очевидно, що зупиняти цей проект є недоцільним, оскільки це призведе до збитковості діяльності ТОВ «Міськсвітло Плюс».

До того ж вирішення задачі лінійного програмування показало, що будівництво житлових будинків ЖК «Дніпровська Брама» та ЖК «Затишний 2», незважаючи на отримані від них збитки, підтримує на високому рівні чистий дохід від реалізації продукції підприємства. На основі цього доцільним є зменшення загальних витрат за цими проектами, однак продовження електромонтажних робіт.

Оскільки ми виключили два проекти з асортименту реалізованої продукції ТОВ «Міськсвітло Плюс», необхідно здійснити перерахунок витрат. Крім того, витрати проектів, що залишилися, за будь-якою статтею не можуть дорівнювати 0, тому встановимо їх на рівні фактичних показників 2022 р. Таким чином, структура витрат підприємства за проектами та в розрізі окремих статей буде мати вигляд, представлений у табл. 3.12.

Таблиця 3.12 –Оптимальний асортимент ТОВ «Міськвітло Плюс»

Проект	Стаття витрат						Всього
	ЕМР	мате-ріали	меха-нізми	зар-плата	ЗВВ	адмін. витрати	
Ж/буд. ЖК «Дніпровська Брама», м. Дніпро	6000,5	4667,6	316,6	407,9	477,5	41,4	11911,5
Ж/буд. ЖК «Затишний 2», м. Дніпро	875,9	511,2	103,3	81,1	82,8	12,4	1666,7
ТОВ «НОВІ ТЕХНОЛО-ГІЇ», м. Дніпро	687,3	278,8	136,7	52,9	87,7	15,6	1259
Бізнес - центр Грушевський, м. Дніпро	21,3	43,4	14,8	54,3	23,1	4,3	161,2
Капремонт площі Перемоги, м. Дніпро	1354,4	570,9	300,5	172,6	278,2	5,8	2682,4
Стадіон, м.Синельникове	782	456,1	242,6	24,9	177,4	5,3	1688,3
Усього	9721,4	6528	1114,5	793,7	1126,7	84,8	19369,1

Відповідно до розв’язання задачі лінійного програмування, чистий дохід від реалізації продукції за таких умов становитиме 20512,1 тис. грн, а обсяг загальних витрат – 19369,1 тис. грн. Таким чином, ми можемо розрахувати отриманий за умов оптимізації асортименту прибуток, визначивши різницю між доходами та витратами:

$$П_{23} = ЧД_{\text{реал.}} - В_{\text{заг.}}$$

$$П_{23} = 20512,1 - 19369,1 = 1143,0 \text{ тис. грн.}$$

Отже, завдяки оптимізації асортименту реалізованої продукції ми збільшили отриманий фінансовий результат з 278,3 тис. грн до 1143,0 тис. грн, тобто більш, ніж у 4 рази.

Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що станом на 2022 р. ТОВ «Міськвітло Плюс» мало у своєму асортименті не вигідні проекти, відмова від яких дозволить у прогностичному періоді збільшити фінансові результати підприємства. Незважаючи на збитковість житлового будівництва, доцільно залишити окремі проекти даного напрямку, оскільки вони забезпечують високий рівень чистого доходу від реалізації. За результатами вирішення задачі лінійного програмування ми рекомендуємо підприємству відмовитися від будівництва житлового будинку ЖК «Зоря

Холл» та проведення електромонтажних робіт у лікарні №6, а також дещо знизити витрати та виконання інших житлових проєктів. Реалізація запропонованих заходів дозволяє знизити витрати з 20102 тис. грн до 19369,1 тис. грн, тим самим збільшивши прибуток підприємства більш, ніж у 4 рази до 1143 тис. грн.

Висновки до розділу 3

Для визначення факторів, які найбільш суттєво впливають на формування фінансового результату ТОВ «Міськвітло Плюс», було здійснено факторний аналіз фінансових результатів, який показав:

- валовий прибуток підприємства за 2021–2022 рр. залежить від впливу рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції та асортименту виконаних робіт;
- зміна обсягів чистого прибутку майже на 73% зумовлена змінами величини собівартості реалізованої продукції.

На підставі даних факторного аналізу запропоновано шляхи оптимізації витрат ТОВ «Міськвітло Плюс»: зниження рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції, зниження собівартості та оптимізація структури асортименту. Зниження витрат відбувається за такими статтями, як матеріальні витрати, витрати на оплату праці та адміністративні витрати. Зазначено, що асортимент ТОВ «Міськвітло Плюс» складають будівельні проєкти, які були згруповані за трьома напрямками: житлове будівництво, будівництво громадських будівель та замовлення підприємств. Виявлено, що стабільними є лише обсяги житлового будівництва, які зростають пропорційно зі збільшенням загальної суми витрат підприємства, а замовлення інших організацій та будівництво громадських будівель значно коливаються під впливом зовнішньої кон'юнктури.

Станом на 2022 р. ТОВ «Міськвітло Плюс» мало у своєму асортименті не вигідні проєкти, відмова від яких дозволить у прогностичному періоді збільшити фінансові результати підприємства. Незважаючи на збитковість

житлового будівництва, доцільно залишити окремі проєкти даного напрямку, оскільки вони забезпечують високий рівень чистого доходу від реалізації. Відповідно до отриманих результатів, було рекомендовано підприємству відмовитися від будівництва житлового будинку ЖК «Зоря Холл» та проведення електромонтажних робіт у лікарні №6. Реалізація запропонованих заходів дозволяє знизити витрати з 20102 тис. грн до 19369,1 тис. грн, тим самим збільшивши прибуток підприємства більш, ніж у 4 рази до 1143 тис. грн.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі вирішено актуальне наукове завдання, яке полягало у вдосконаленні управління витратами на виробничому підприємстві.

1. Проведений аналіз теоретико - методичних підходів до сутності витрат засвідчив, що під витратами слід розуміти ресурси, використані підприємством за цільовим призначенням. У момент використання ресурси не залишають підприємство, а переходять з однієї форми до іншої. В складі витрат виділяють: собівартість готової продукції (робіт, послуг), якщо ресурси пройшли всі стадії обробки, відповідають за якістю вимогам нормативно-технічної документації; незавершене виробництво (включає вартість ресурсів, які не пройшли всі стадії обробки); вартість браку та відходів.

2. Доведено, що в науковій літературі відсутня однозначність та єдність в трактуванні сутності економічної категорії «витрати», що свідчить про витрати як складну багаторівневу економічну дефініцію. Проведене дослідження показало, що кожен автор акцентує увагу на певних особливостях терміна, ігноруючи інші. Отже, витрати є сукупністю грошових або матеріальних ресурсів, які витрачаються підприємством на виробництво товарів або надання послуг. Це фінансові зобов'язання, які виникають у зв'язку з експлуатаційною, виробничою або адміністративно-господарською діяльністю підприємства.

3. Аналізуючи розглянуті концепції управління витратами, бачимо, що, кожна з цих концепцій пропонує унікальний підхід до управління витратами, розглядаючи їх з різних сторін та аспектів. Всі вони спрямовані на підвищення ефективності бізнесу шляхом кращого розуміння витрат та оптимізації ресурсів. Загалом, кожна з цих концепцій має свою унікальну цінність у керуванні витратами, і їх поєднання може створити більш комплексну систему управління, спрямовану на досягнення кращих фінансових результатів та підвищення ефективності виробництва чи надання послуг.

4. Встановлено, що одним із найважливіших об'єктів фінансової управлінської роботи є витрати суб'єкта господарювання. Зважена система планування, обліку, контролю та регулювання витрат організації надає прямий вплив на політику ціноутворення, податкове навантаження на бізнес, рівень фінансової стабільності підприємства.

5. Визначено, що особливе місце у системі управління витратами належить калькулюванню собівартості продукції (робіт, послуг). Вибір оптимального способу калькулювання дозволяє не тільки оцінити запаси готової продукції та прибуток організації, а також прогнозувати економічні наслідки зміни обсягу випуску, цін, асортименту, удосконалення технологічних процесів, якості роботи виробничого та управлінського персоналу.

6. Товариство з обмеженою відповідальністю «Міськвітло Плюс» створено у 2016 році для виконання електромонтажних робіт. За період свого існування підприємство виконувало роботи з електромонтажу на території міста Дніпро, а також в інших населених пунктах Дніпропетровської області. Підприємство є комерційною організацією. Воно самостійно, на власний ризик, здійснює діяльність, спрямовану отримання прибутку.

7. Підприємство складає фінансову звітність та надає широкий спектр послуг, до яких належать електромонтажні роботи, послуги транспорту. На кінець 2022 р. підприємство займалося 8 проектами у містах Дніпро, Новомосковськ та Кам'янське, включаючи як житлові будинки, так і громадські будівлі, а також приватні замовлення юридичних осіб.

8. Аналіз основних фінансово-економічних показників ТОВ «Міськ-світло Плюс» виявив негативні результати: перевищення темпів зростання витрат підприємства над темпами росту його доходів. Це призвело до зниження фінансових результатів, скорочення масштабів діяльності підприємства та його економічного потенціалу.

9. Результати аналізу фінансового стану ТОВ «Міськвітло Плюс», показали, що матеріально-технічна база підприємства застаріла і

використовується неефективно. На даний момент підприємство є ліквідним і платоспроможним, хоча присутні незначні проблеми з надлишком високоліквідних активів. Показники фінансової стійкості є достатньо суперечливими, однак у цілому характеризують істотну фінансову залежність підприємства від залучених джерел грошових коштів і показують його нестабільний фінансовий стан та складні перспективи. Аналіз показників ділової активності свідчить про скорочення підприємством випуску основної продукції та сповільнення його діяльності внаслідок неефективного використання наявних ресурсів та нехтування політикою управління кредиторською та дебіторською заборгованістю. Щодо показників рентабельності, то вони характеризують незначний рівень прибутковості підприємства, який є нестійким і має тенденції до зниження.

10. Структура витрат підприємства відповідає сфері його господарської діяльності, оскільки найбільшу частку займають витрати по забезпеченню процесу виробництва, тобто статті собівартості продукції. Найбільшу питому вагу в структурі собівартості займають електромонтажні роботи, їх частка становить близько половини всієї собівартості. В абсолютному вимірі витрати на електромонтажні роботи зросли на 7769,1 тис. грн або майже в 4,5 рази. Важливою статтею є також витрати на матеріали, питома вага яких складала у 2018 р. 16,4%, однак уже через рік різко підвищилася до 32,9%, а у 2022 р. досягла майже 35%. Витрати на машини та механізми склали близько 11% у 2020 р., однак у 2022 р. їх частка знизилася до 5,7%, аналогічні тенденції мають витрати на заробітну плату виробничому персоналу та загальновиробничі витрати. Це свідчить про значне розширення обсягів реалізації підприємства та масштабів його діяльності.

11. Розглядаючи особливості формування витрат підприємства, наблюдаємо високу частку в структурі витрат складає собівартість реалізованої продукції, яка у свою чергу формується в основному за рахунок електромонтажних робіт та витрат на сировину і матеріали. Крім того, варто відзначити надзвичайно високу частку змінних витрат у структурі сукупних

витрат, що досягає 90% і зумовлює високий поріг рентабельності.

12. Для визначення факторів, які найбільш суттєво впливають на формування фінансового результату ТОВ «Міськвітло Плюс», здійснено факторний аналіз фінансових результатів, який показав: валовий прибуток підприємства за 2021 - 2022 рр. залежить від впливу рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції та асортименту виконаних робіт; зміна обсягів чистого прибутку майже на 73% зумовлена змінами величини собівартості реалізованої продукції.

13. На підставі даних факторного аналізу запропоновано шляхи оптимізації витрат ТОВ «Міськвітло Плюс»: зниження рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції, зниження собівартості та оптимізація структури асортименту. Зниження витрат відбувається за такими статтями, як матеріальні витрати, витрати на оплату праці та адміністративні витрати. Зазначено, що асортимент ТОВ «Міськвітло Плюс» складають будівельні проекти, які були згруповані за трьома напрямками: житлове будівництво, будівництво громадських будівель та замовлення підприємств. Виявлено, що стабільними є лише обсяги житлового будівництва, які зростають пропорційно зі збільшенням загальної суми витрат підприємства, а замовлення інших організацій та будівництво громадських будівель значно коливаються під впливом зовнішньої кон'юнктури.

14. Станом на 2022 р. ТОВ «Міськвітло Плюс» мало у своєму асортименті не вигідні проекти, відмова від яких дозволить у прогностичному періоді збільшити фінансові результати підприємства. Незважаючи на збитковість житлового будівництва, доцільно залишити окремі проекти даного напрямку, оскільки вони забезпечують високий рівень чистого доходу від реалізації. Відповідно до отриманих результатів, рекомендовано підприємству відмовитися від будівництва житлового будинку ЖК «Зоря Холл» та проведення електромонтажних робіт у лікарні №6. Реалізація запропонованих заходів дозволяє знизити витрати з 20102 тис. грн до 19369,1 тис. грн, тим самим збільшивши прибуток підприємства більш, ніж у 4 рази до 1143 тис. грн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк И. А. Фінансовий менеджмент : учбовий курс. Вид. 2-е доп. і перероб. К. : Ніка-Центр: Ельга, 2006. 656 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : [підручник]. Вид.2-е, доп. і перероб. Житомир : ЖІТІ, 2000. 640 с.
3. Великий Ю. М., Прохорова В. В., Сабліна Н. В. Управління витратами підприємства : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2009. 192 с.
4. Витрати. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16: Наказ Міністерства фінансів України №318 від 31.12.1999р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
5. Васильєва Т. А., Боярко І. М. Трансакційні витрати як фактор формування ринкової інфраструктури. *Вісник СумДУ*. №4. 2012. С. 125-129.
6. Волкова І. А. Фінансовий облік – 2 : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр навчальної учбової літератури, 2009. 224 с.
7. Голуб Н. О., Проскурня С. С. Методичні аспекти управління витратами на підприємствах. *Вісник Луцького технічного університету*. 2013. Вип. 10(4). С. 156–160.
8. Варченко О.М., Свиноус І.В., Іванова Л.С., Ткаченко К.В., Биба В.А. Методичні підходи до управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 12. 19-26.
9. Господарський кодекс України із змінами і доповненнями від 13 липня 2017 року №2136-VII. URL: http://kodeksy.com.ua/gospodars_kij_kodeks_ukrainsi/statja-22.htm.
10. Грицай О.І. Застосування методів управління витратами в інноваційній діяльності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2011. № 720. С. 9 -15.
11. Гаркавенко С. С. Маркетинг : [підручник] / С.С. Гаркавенко. – К. : Лібра, 2002. – 712 с.
12. Грещак М. Г., Коцюба О. С. Управління витратами: навчально-

методичний посібник. Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. К.: КНЕУ, 2002
131 с.

13. Гришко Н.В. Сучасні концепції управління витратами промислових підприємств: URL : http://lukuяnenko.at.ua/_ld/2/208.

14. Грінченко А.В. Концептуальні основи управління витратами підприємства. URL: http://www.nbuу.gov.ua/portal/soc_gum/tppe/2011_24/Zb24_50.pdf.

15. Давидович І.Є. Управління витратами: навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2008.
320 с.

16. Долішня Т.І. Класифікація основних чинників витрат. URL:
<http://mtkonf.org/dolishnya-ti-klasifikatsiya-osnovnih-chinnikiv-vitrat/>.

17. Дробязко С.І. Методичні основи управління витратами підприємства. *Академічний огляд*. 2010. № 1. С. 55–60.

17. Дороніна І. І. Механізми державного регулювання розвитку відновлюваної енергетики: світові тенденції та українські реалії. *Вісник НАДУ*. Серія «Державне управління», 2019. № 4. С. 25–32.

18. Даниш Н.І., Максименко Д.В. Аналіз резервів зниження собівартості продукції. *Приазовський економічний вісник. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит*. 2019. № 6. С. 351–356.

19. Дяченко А. В., Карінцева О. І., Тарасенко С. В., Харченко М. О., Мазін Ю. О., Кисильова К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019- 2020 рр. в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2021. № 3. С. 21-4

20. Жовнірова М.В. Удосконалення системи управління витратами на підприємстві. *Фінанси України*. 2016. № 4. С. 47.

21. Іщенко Н.А. Факторний аналіз формування прибутку підприємства. URL: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/33.pdf.

22. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. Суми: Університетська книга, 2015. 378 с.

23. Економічний словник / [уклад. Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський]. К. : Кондор, 2007. 358 с.
24. Кравченко І. Й. Витрати: науково-методичні підходи щодо сутності даної категорії. Сучасний стан, проблемні аспекти та перспективи розвитку обліково-контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством : кол. моногр. Київ : НУХТ, 2019. С. 21–31.
25. Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практика : навчальний посібник. – К. : Ніка-Центр, Ельга, 2004. 216 с.
26. Козак В.Г. Визначення поняття «витрати» та їх оцінка. *Реформування економіки України: стан та перспективи : зб. матеріалів ІV Міжнар. наук.-практ. конф.* (26–27 листопада 2009 р., м. Київ). К., 2009. С. 129 -131.
27. Кулинич М.Б. Процеси формування собівартості продукції: монографія. Луцьк : Вежа, 2019. 204с.
28. Лівощко Т.В., Кушнарєва Т.О. Планування заходів зниження собівартості продукції промислового підприємства. *Запорізька державна інженерна академія*. 2017. № 2. С. 28–33.
29. Маковеев А. Собівартість продукції в контексті технологічного розвитку промислового виробництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 7. С. 14 - 19.
30. Методичні рекомендації з формування собівартості електро-монтажних робіт. URL: <http://www.msmeta.com.ua/file/>.
31. Мних Є.В. Економічний аналіз: підручник. К.: Центр НЛ, 2003.412 с.
32. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. Посібник. К.: КНЕУ, 2019. 132с.
33. Міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards). URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=240945
34. Мельникова К.В., Василькова Ю.К. Шляхи зниження собівартості продукції за умов впровадження техніко-економічних інновацій. *Вісник*

Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. № 3. С. 214 - 220.

35. Новіков І.В. Цільова вартість як стратегічна концепція управління витратами. *Київ: Молодіжна*, 2019. № 6, Т. 1. С. 166-169.

36. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73, зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0336-13>.

37. Найдьонов О., Мережко І. Контроль і регулювання витрат на підприємстві. *Держава та регіони.* 2007. № 1. С. 238-241.

38. Настич В. Г. Зниження собівартості продукції як чинник підвищення стабільності підприємства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. Економіка та управління підприємствами.* 2014. № 4. С. 87-92.

39. Олех Н. Л. Система управління витратами виробництва за центрами відповідальності. *Актуальні проблеми економіки.* 2011. № 4. С. 143-151.

40. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник. К. : КНЕУ, 2001. 460 с.

41. Прохар Н. В., Ночовна Ю.О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.

42. Пушкар М. С. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 628 с.

43. Павловська О. В. Удосконалення методів аналізу фінансової стійкості підприємств. *Фінанси України.* 2018. № 11. С. 54-61.

44. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. *Економічна правда.* URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>.

45. Рзаєв Г.І., Драгочинська Д.О. Обліково-аналітичні процедури підтримки безпеки формування доходів, витрат і фінансових результатів.

Науковий журнал Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. 2019. С. 62–65.

46. Родіна О.В. Сучасні підходи до визначення сутності категорії «витрати». *Економіка і суспільство*. Мукачівський державний університет, 2017. Вип. 9. С. 1181 - 1185.

47. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 №996-14 [зі змін. та доп.]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

48. Славніков Д.В. Цільова вартість як метод цільового стратегічного управління витратами. *Управління в Україні і за кордоном: ІГ «Діло і Сервіс»*. Київ, 2015. №6. С. 15-22. URL: <http://economyklib.com/>

49. Савчук В.П. Фінансовий менеджмент підприємств: прикладні питання щодо аналізу ділових ситуацій. К. Вид. дім «Максимум», 2001. 600 с.

50. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства: навчальний посібник: Навчальне видання. Львів, 2000. 485 с.

51. Трофімова Г., Стариченко Є., Коваль Н. Теоретико-методичні підходи до трактування поняття «витрати». *Економічний дискурс*, 2021. Вип. 1-2. С. 47–56. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2021-1-5>

52. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2002. 656 с.

53. Червінська О .С., Трач Н. В. Особливості формування витрат на підприємствах різних галузей. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів : РВВ НЛТУ України. 2011. Вип. 21. С. 270-275.

54. Череп А. В. Управління витратами суб'єктів господарювання. Ч. 1: монографія. Х. : ІНЖЕК, 2007. 368 с.

55. Чухліб О. Управлінське рішення щодо витрат у собівартості продукції. *Фінанси України*. 2006. № 2. С. 127–136.

56. Чернікова С.Ю. Бережливе виробництво - новий підхід до управління витратами. *Праці економіко-соціально-гуманітарного факультету*. Збірник наукових статей. Київ, 2016. Вип. 3. URL: [http://econom\\$lib.com](http://econom$lib.com)

57. Шандова Н. Використання собівартості для прийняття управлінських рішень. *Фінанси України*. 2009. № 1. С. 92–101.

58. Шамхалов Ф.І. Американський менеджмент: Теорія і практика. К.: Наука, 2018. 201 с.

59. Шевченко Л. Побудова інтегрованої системи класифікацій витрат підприємства. *Держава та регіони*. 2006. №6. С.314 - 318.

60. Шумило О.Ю. Шляхи вдосконалення аналізу та оцінки операційних, фінансових та інших витрат на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*. 2009. № 3. С. 25 -29.

62. Ясінська А.І. Сутність управління витратами на вітчизняних підприємствах. *Вісник НЛТУ*. 2007. № 14 (594). С. 357-360.

ДОДАТКИ

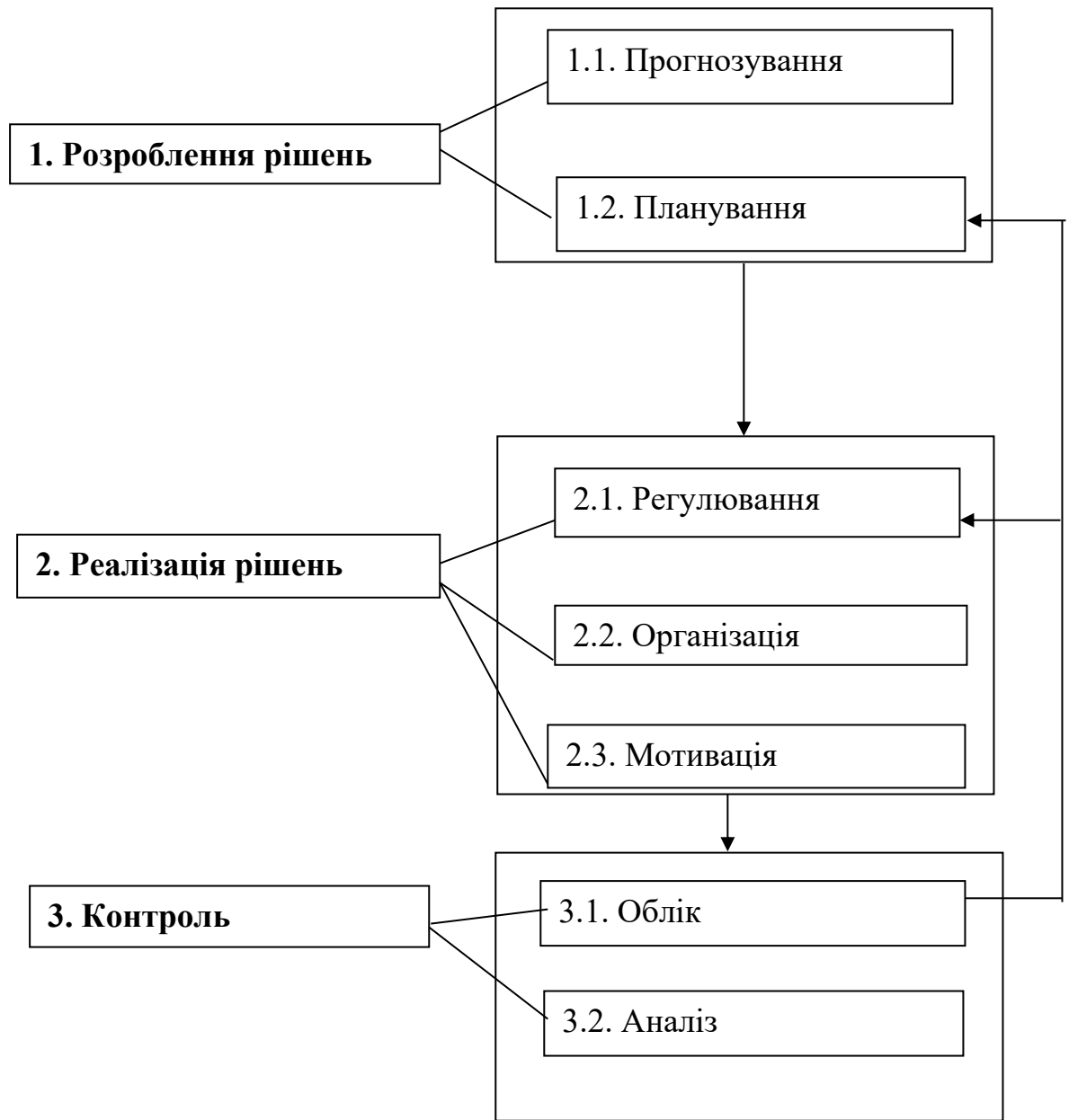

Рисунок А – Загальна схема управління витратами на підприємстві

Рисунок Б 1 – Загальна схема функціонального аспекту системи управління витратами на підприємстві

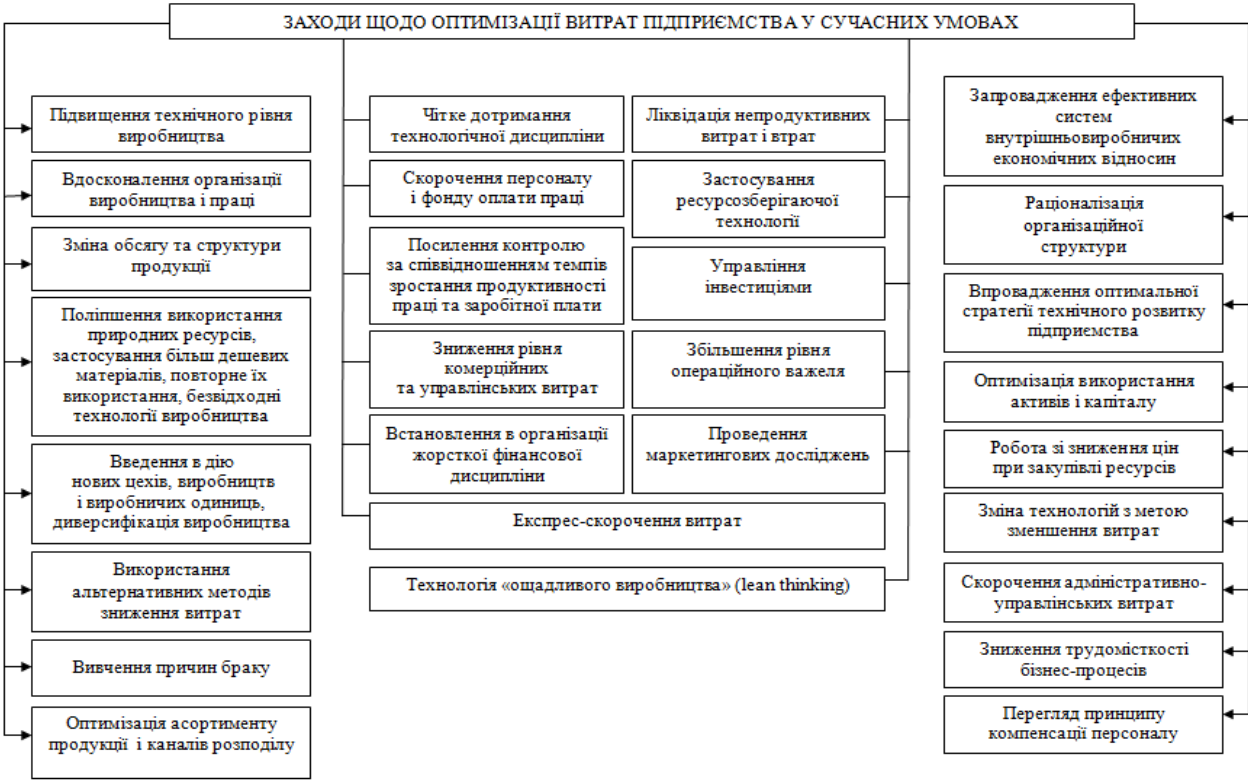

Рисунок Б 2 – Заходи щодо оптимізації підприємства в сучасних умовах

Таблиця В – Результати багатofакторного кореляційно-регресійного аналізу собівартості ТОВ «Міськсвітло Плюс»

1. Коефіцієнт регресії, a_i	2. Середня помилка коефіцієнта регресії, a_i	3. Середнє квадратичне відхилення, σ
$a_0=13201,9$ $a_6=0,1182$ $a_5=0,2134$ $a_4=0,4855$ $a_3=0,0427$ $a_2=0,1788$ $a_1=0,3027$	$\mu a_0 =5,7031$ $\mu a_4 =1,0138$ $\mu a_4 =1,2138$ $\mu a_4 =1,1189$ $\mu a_3 =0,4349$ $\mu a_2 =0,2372$ $\mu a_1 =0,2464$	$\sigma y =5,9954$ $\sigma y =3,1121$ $\sigma x_4 =4,5888$ $\sigma x_3 =7,3788$ $\sigma x_2 =15,7153$ $\sigma x_1 =1$
4. Парний коефіцієнт кореляції r_{yx_i}	5. β – коефіцієнт, β_i	6. Коефіцієнт еластичності, E_i
$r_{yx6}=0,5532$ $r_{yx5}=0,4016$ $r_{yx4}=0,5350$ $r_{yx3}=0,4764$ $r_{yx2}=0,3420$ $r_{yx1}=0,4634$	$\beta_6=-0,1140$ $\beta_5=-0,2841$ $\beta_4=-0,3716$ $\beta_3= 0,0526$ $\beta_2= 0,3307$ $\beta_1=0,5296$	$E_6=0,1641$ $E_5=0,1958$ $E_4=-0,4938$ $E_3=0,0412$ $E_2=0,1076$ $E_1=0,3180$
7. Загальний коефіцієнт кореляції, R	8. Загальний коефіцієнт детермінації, R ²	
R = 0,7353	R ² = 0,5407	

Джерело: розраховано автором на основі річних фінансових звітів.